

ÉRTEKEZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOM. KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

KILENCZEDIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PESTY FRIGYES

OSZTÁLYTITKÁR.

BUDAPEST, 1888.

3 13 6 02

TARTALOM.

- I. szám. Az európai monarchiák rendszeres törvényeiről, tekintettel ezeknek alkotmány-történelmi előzményeire. Schvarcz Gyula l. tagtól.
- II. » Az athenei állam és társadalom jelentősége az emberi haladásra nézve Kleisthenestől Ephialtesig. Schvarcz Gyula l. tagtól.
- III. » A középoktatás hazánkban (1867—1886). Láng Lajos l. tagtól.
- IV. » Lucius Cornelius Sulla a római alkotmányjog történelmében. Székfoglaló értekezés. Schvarcz Gyula r. tagtól.
- V. » Dante, mint politikai író. Domanovszky Endre l. tagtól.
- VI. » Fegyházi tanulmányok. A rab munka. Tóth Lőrincz r. tagtól.
- VII. » A jog- és állam-bölcsészet feladatai. Székfoglaló értekezés. Pulszky Ágost l. tagtól.
- VIII. » Egyéni szabadság és parlamentarizmus Angliában. Székfoglaló értekezés. Concha Győző l. tagtól.
- IX. » Magyarország népmozgalma 1880—1885. Láng Lajos l. tagtól.
- X. » Tudomány és társadalom. Schvarcz Gyula r. tagtól.
-

ÉRTEKEZÉSEK
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PESTY FRIGYES

OSZTÁLYTITKÁR.

IX. KÖTET. IX. SZÁM.

MAGYARORSZÁG
NÉPMOZGALMA

1880—1885.

LÁNG LAJOS.

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akad. II. osztályának 1888. márcz. 5-ki ülésén.)

— Ára 30 kr. —

BUDAPEST, 1888.

MAGYARORSZÁG NÉPMOZGALMA

1880—1885.

LÁNG LAJOS.

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akad. II. osztályának 1888. márcz. 5-ki ülésén.)

BUDAPEST, 1888.

KIADJA A MAGY. TUD. AKADEÉMIA.

Magyarország népmozgalma.

(1880—1885.)

Az utolsó népszámlálás igen szomorú eredményeket tüntetett föl. Népeiségünk tizenegy év alatt összesen 224,775 lékekkel, vagyis $1'46\%$ -kal szaporodott, s így az évi szaporodás nem volt több $0'13\%$ -nál, mikor Ausztriában az évi szaporodás $0'78\%$ -ot tett és Anglia, Oroszország és Németország évi szaporodása az 1% -ot is meghaladta.

A különböző, sokszor ellentétes magyarázatok nem változtattak a tény komolyságán, melylyel szemben csak egy kedvezőbb jövőbe vetett remény adhatott megnyugvást.

Igen sok jel már kezdettől fogva arra mutatott, hogy egy múltó csapás súlya alatt szenvedünk, s hogy ha ily csapások ismétlésétől nem kell tartanunk, népeiségünk a jövőben ismét kedvezőbb szaporodást fog mutatni, a mint a múltban is kedvezőbb arányokat tüntetett föl.

Az a körülmény, hogy az 1880. évet megelőző utolsó öt év mindvégig kedvezőbb eredményeket mutatott, mind a mellett nem nyújthatott elég megnyugtatót a jövőre nézve, és azért aggodva vártuk minden újabb év népmozgalmi adatainak közzétételét. Ma, midőn öt év népmozgalmi adata van előttünk, melyek akkor kifejezett reményünket legalább is nem hazudtolják meg, s a midőn a népszámlálás óta a nyolczadik évbe léptünk, a nélkül, hogy a gondviselés újból oly súlyos megpróbáltatásokat mért volna ránk, ma végre elérkezettnek tartjuk az időt, hogy az eddigi adatok eredményét összegezzük és némi valószínűséggel arra az eredményre is közvetkeztethessünk, a melyet egész bizonyossággal csak a legközelebbi népszámlálás fog megállapíthatni.

I.

A házassági szám kisebb-nagyobb volta azon mérték, mely a családalapítás könnyűségét vagy nehézségét mutatja. A házassági szám tehát első sorban gazdasági kérdés. Mindazáltal tévedés volna azt hinni, hogy a házasság pusztán a jólét mérvétől függ. A megélhetés fogalma ugyanis nemcsak gazdasági, de egyszersmind erkölcsi, szóval kulturális fogalom. Ha a megélhetés pusztán gazdasági szempontból ítéltethetnék meg, még akkor sem mondhatnók, hogy bizonyos javak mennyisége mindig és mindenütt egyenlő mértékét képezik a jólétnek és ezzel a házasság lehetőségének. Még ez esetben is belejátszanék az égalj, egy merően physikai jelenség zavaró hatása, melynek következtében ugyanegy mennyisége a javaknak elég lehet a család alapításra a délen, hol a táplálkozás ingyenes és az idő elleni védelem majdnem semmis, de elégtelen az északon, hol az élelem megszerzése s az idő elleni védelem mindig bizonyos fáradsággal és áldozattal jár. Ezen égalji tekintetknél is fontosabb különbségeket tesz azonban a kultura. A műveletlen ember igénye és előrelátása egyformán igen alacsony színvonalon áll, míg a magas műveltségű embernél nemcsak az igények fokozott volta, hanem az erkölcsi felelősség érzete is csökkentőleg hat a házasság lehetőségére. De még ezzel sem fejeztük be azon tényezők számát, melyek a házasság számára befolyást gyakorolhatnak, mert az égalj és kultura közös hatása: az emberi élet hosszúsága ismét nem marad befolyás nélkül a házasságok számára. Rövidebb élet mellett ugyanis mindig nagyobb lesz a kora halál által felbontott házasságok száma, és ezzel nagyobb azok száma is, kik ismételten lépnek házasságra. Mindezen tényezőkhöz járul végül az állam, mely főleg a katonáskodás szempontjából, a házasságnak bizonyos idő, vagy kötelezettség elégtétele előtt

való tilalma által hasonlóképen befolyást gyakorolhat a házasságok számára. Ez elsőrendű tényezők mellett, melyek a megélhetés, a kulturális fok, az emberi élet tartama, a törvényes intézmények, és a melyek ugyszólván állandóan szabályozták a házasságok számát, ott vannak azonban még mindazon másodrendű jelenségek, melyek a korábban említett jelenségek hatását majd fokozva, majd ellensúlyozva, a házassági szám ingadozását idézik elő. Ilyenek a kereset javulása vagy rosszabbulása, az élelmi és más nélkülözhetetlen gazdasági javak olcsóbbodása vagy drágulása, a kulturális és erkölcsi hanyatlás vagy emelkedés, a háborúk, járványok stb. stb., szóval mindazon jelenségek, melyek a házasság gazdasági, kulturális és állami föltételeire közvetve vagy közvetlenül befolyást gyakorolhatnak. Ennyi mindenféle jelenségtől teszi a statisztikus függővé a házasságok létrejöttét. Csoda-e, ha ennyi közt megfelelkezik arról az egyről, melyet a házasulók maguk és velök minden idők poétái a házasság egyedüli forrásul dicsőítenek?

Hazánk magas házassági számát egyrészt az egyszerűbb életviszonyoknak, a mezőgazdaság túlnyomó uralmának, másrészt egyéb kezdetleges országokkal szemben a kedvezőbb gazdasági viszonyoknak lehet valószínűleg tulajdonítani. Nemzetközi kimutatásainkban (I. tábla) csak Szerbia haladja meg Magyarország házassági számát, mert a míg Magyarországon 10·2, Horvátországban 11·2 jut 1000 lakóra, Szerbiában 11·9 házasság esik 1000 lakóra. A többi országok főleg az utolsó tíz évben mind 9-en alul maradnak, a legtöbb 6 és 7 között mozog. Némelyek azonban és pedig a szegény országok még lejjebb is mennek. Így Görögország, melynek házassági száma csak 5—6 közt, és Irland, a melyé 4 és 5 közt marad.

A mi a bennünket legközelebből érdeklő utolsó öt évet illeti, azok a korábbi öt évhez képest emelkedést mutatnak. Az átlag most 10 körül mozog Magyarországon, 11 körül Horvátországban, míg öt évvel ezelőtt 9 körül ingadozott nálunk és 10 körül Horvátországban. Ez emelkedést valószínűleg a javult gazdasági helyzetnek kell tulajdonítani. Hasonló emelkedést tapasztalunk kisebb-nagyobb mértékben Szerbiában, Szászországban, Poroszországban, Olaszországban, Ausz-

triában, Belgiumban, Romániában. Változatosságot mutatnak Franciaország, Dánia, Elzász-Lotharingia. Oroszországból és Spanyolországból nincsenek összehasonlítható adatok. Ettől eltekintve, csökkenést csak a kisebb országok tanúsítanak.

Ép így a hetvenes évek második fele általában csökkenést tüntet föl azok első feléhez képest, nemcsak nálunk, hanem Romániát és Görögországot kivéve, minden más európai országban. Talán nem csalódunk, ha úgy a korábbi csökkenést, mint az utóbbi emelkedést a gazdasági viszonyokkal hozzuk összeköttetésbe. Csak az imént fejtettük ki, hogy a házassági szám különböző tényezők befolyása alatt létesül, de a midőn a hetvenes évek második része oly általános és mély gazdasági pangással járt, és a midőn másrészt a nyolczvanas évek első fele mindenütt a lassú, de kétségtelen javulás nyomait mutatják, talán mégis főleg és első sorban a gazdasági viszonyok javulásának kell tulajdonítanunk a házassági szám emelkedését az utolsó öt évben, úgy nálunk mint a legtöbb nagyobb európai államban.

Áttérve az egyes évekre, azt tapasztaljuk, hogy az utolsó öt év sokkal állandóbb számokat mutat mint a korábbiak. (II. tábla.) A még korábban eltérő, sőt ellentétes viszonyok gyakran valóban ugrásos változásokat mutatnak. Az utolsó öt évben az egészben egyenletes viszonyok hatása alatt Magyarországon változatlanul 10, Horvátországban változatlanul 11, a Szent István koronája összes országaiban változatlanul 10 a házassági arányszám. Horvátország állandóan nagyobb számát a kezdetlegesebb viszonyoknak tulajdoníthatjuk.

Az ország egyes részeit illetőleg (III. tábla) a megoszlás aránya nem igen változott, a mennyiben most is a Duna jobbpartja és Erdély mutatják az alacsony számot, 9-et, és a melyek ma a legmagasabb számú 11-et tüntetik föl, a Tisza balpartja és Horvátország, azok öt év előtt is a legkedvezőbb számot mutatták, a mely azonban akkor csak 10 volt. Tekintet nélkül a megoszlás arányaira, változatlanok, mint már említők, a Duna jobbpartja és Erdély (9), továbbá a Duna-Tisza köze és a Tisza-Maros köze (10); ellenben változtak és pedig emelkedett 9-ről 10-re a Duna balpartja és a Tisza jobbpartja, 10-ről 11-re a Tisza balpartja és Horvátország. Az

emelkedés tehát egészben véve nem a legkedvezőbb ország-részekre esik és így az országon belül is egyenletesebbé teszi a viszonyokat.

Az egyes megyék között (u. o.) a kedvező végletet a hetvenes években 11-gyel Bács, Heves, Jász, Békés, Ugocsa és Csanád, összesen hat megye és a kedvezőtlen, 8-at, Pozsony, Moson, Sopron, Vas, Sáros, Szepes, Csik és Fogaras, összesen nyolcz megye adta. Az utolsó öt évben a kedvezőbb végletet tizenhat megye szolgáltatja és ezekből kettő, Szabolcs és Ugocsa, 12-vel, a többi tizennégy Nógrád, Trencsén, Bács, Csongrád, Heves, Jász, Bereg, Ung, Zemplén, Szatmár, Szilágy, Arad, Temes és Maros-Torda 11-gyel. Ellenben a kedvezőtlen végletet, 8-at, most csak két megye: Moson és Fogaras mutatja. Egy bizonyos conservativizmus nyilatkozik még e változásokban is. A hetvenes évek második felében legkedvezőbb hat megye közül csak kettő: Békés és Csanád nem szerepel ma is a legkedvezőbbek közt; de ezek száma se marad el nagyon a korábbi mögött, mert mindegyik két évben 11-et és háromban 10-et mutat. Viszont a most legkedvezőtlenebb Moson és Fogaras a hetvenes években is ott szerepelt a legkedvezőtlenebbek közt.

A megyék aránya igen fontos nálunk azért is, mert csak ezekből vonhatunk következtetést a házassági szám valószínűségére a különböző nemzetiségeknél. A kedvezőtlen végletű két megyéből Moson és Fogaras egyik sem magyar. A kedvező végletű tizenhat megyéből kilencz: Szabolcs, Nógrád, Bács, Csongrád, Heves, Jász, Zemplén, Szatmár és Maros-Torda általános vagy viszonylagos többségére magyar és még négy: Szilágy, Bereg, Ung és Ugocsa 30—40 százalékos magyar kisebbséggel bír. Nem jelentéktelen még a magyar elem Nógrádban, hol 20 százalékot meghalad. Jelentéktelen egyedül egyben, Trencsénben (1'90⁰/o.)

Vizsgálva a házasságok megoszlását felekezet szerint (l. a IV. táblát), azt találjuk, hogy az arány az utóbbi időben a római katolikusoknál és helvéteknél jóval kedvezőbb. Amig ugyanis 1880-ban a házasságoknak 46'72⁰/o-a volt római katolikus, most 47'95⁰/o esik ezen felekezetre; s a mig azelőtt a házasságok közül 14'78⁰/o jutott a helvét hitvallásra, most 15'42⁰/o esik ugyanarra. Hasonlókép emelkedett a zsidók

aránya $3'68''/_{0}$ -ról $3'78''/_{0}$ -ra. Csökkent ellenben az ágostai $7'88''/_{0}$ -ról $7'86''/_{0}$ -ra, a görög katolikus $12'30''/_{0}$ -ról $11'36''/_{0}$ -ra, a görög keleti $14'20''/_{0}$ -ról $13'17''/_{0}$ -ra. E változás valószínűleg összefügg a felekezetek számarányának változásával is.

A vegyes házasságok száma és aránya ismét emelkedést mutat (I. az V. táblát), 1866—70. évben átlag ezer házasságra még csak 50 vegyes házasság jutott Magyarországon, 1876—1880. átlagában már 71 Magyarországra, 10 Horvátországra s 63 a Szt. István koronája országaira. Az utolsó 1881—1885. évek átlagában pedig 82 Magyarországon, 13 Horvátországon és 72 Szent István koronája országában.

A mint szaporodott a vegyes házasságok általános száma, azonképen gyarapodott azon szám is, mely a vegyes házasságokat illetőleg az egyes felekezetnél mutatkozik (I. a VI. táblát.) Az arány azonban nagyjában ugyanaz, mint a megelőző évötödben. Legkevesebb vegyes házasság fordul elő a görög keletieknél 1880—1885-ben ezerre 50, aztán a római katolikusoknál 54, a görög katolikusoknál 126, de még több a protestánsoknál és pedig a helvéteknél 136, az ágostaiaknál 161 és végül az unitáriusoknál 299.

A mi a vegyes vallású házaspároknak nem és felekezetek zerinti csoportosulását illeti, az egészben véve változatlan, mint mindazon jelenségeknél, melyeknél állandóbb tényezők működnek (I. a VII. táblát). Miként a megelőző évötödben, úgy most is 1881—1885-ben azon vegyes házasságok fordulnak elő legnagyobb számmal, a melyekben a férfi helvét hitvallású, a nő római katolikus, tizezer házasságból 1574. Utánok jönnek azok, hol fordítva a férfi római katolikus és a nő helvét hitvallású, tizezerre 1427. Azután jönnek azok, amelyeknél a férfi ágostai a nő római kath., tizezerre 993. Ezután ismét fordítva azok, melyeknél a férfi római kath és a nő ágostai, tizezerre 965. És így tovább a római és görög katolikusok külön-külön mintegy 800. A görög keleti és görög katolikus 600—600. A helvét és ágostai mintegy 300—300. A görög keleti és római katolikus mintegy 300—200. A helvét és görög katolikus mintegy 200—200. Az unitárius és helvét mintegy 80—80. Az ágostai és görög katolikus mintegy 60—50. A görög keleti és helvét mintegy 60—40.

A római katolikus és unitárius mintegy 40—40. Az ágostai és görög keleti mintegy 40—30. És végül elenyésző számukkal azon vegyes házasságok, melyekben az egyik fél ágostai, görög katolikus vagy görög keleti és a másik unitárius.

A felekezeti türelmesség gyarapodásának ez örvendetes jelét, melyet a vegyes házasságok szaporodása szolgáltat, kedvezően egészíti ki az a jelenség, hogy az elválások száma mindamellett inkább fogy, mint növekszik (l. VIII. táblát). Ezer házasságra esik, ugyanis 1881—1885. átlagában 6 elválás, egészben ugyanannyi, mint 1876—1880. átlagában. Csak-hogy most egyedül egy év mutat nagyobb számot, 1881., a melyben 7 elválás jutott ezer házasságra, míg 1876—1880. átlagában két év volt magasabb az átlagnál: 1878 és 1880., az első 7, a második 8 elválással ezer házasságra.

A válások csökkenése keresztül vonul természetesen minden felekezeten (l. IX. táblát.) A megoszlás aránya azonban egyésben véve változatlan, a mennyiben 1881—1885-ben ezer házasságra jutott elválás a római katolikusoknál 1, a görög katolikusoknál 2, a görög keletiekénél 7, az ágostaiaknál 17, a zsidóknál szintén 17, a helvéteknél 21, az unitáriusoknál 77. A protestáns felekezetek nagy arányszámai az áttéréssel függnek össze.

Az elválási szám veszteglésénél is örvendetesebb jelenség az, hogy a halál által felbontott házasságok száma is csökkent. (l. a VIII. táblát.) 1876—1880. átlagában ugyanis ezer házasság közül 870-et bont fel a halál, 1881—1885. átlagában csak 741-et. A jelenség összefügg a halálozási szám csökkenésével, melyről lejjebb még bővebben fogunk megemlékezhetni.

A házasságnak a házaspár kora szerinti megoszlása nagyjában szintén változatlan (l. a X. táblát.) 1881—1885-ben is úgy mint az előző évötödben ismét ugyanazon arányokat tapasztaljuk. Úgy a vőlegényeket mint a menyasszonyokat hat csoportra osztva, azt találjuk, hogy tízezer házasság közt a 24 éven alóli férfi 2011 esetben vett 20 éven alóli, 1111 esetben 20—24 éves, 246 esetben 24—30 éves, 46 esetben 30—40 éves, 11 esetben 40—50 éves és 3 esetben 50 éven felüli nőt. A 24—30 éves férfi ismét tízezer házasság közt 1662

esetben vett 20 éven alóli, 1728 esetben 20—24 éves, 791 esetben 24—30 éves, 161 esetben 30—40 éves, 23 esetben 40—50 éves és 2 esetben 50 éven felüli nőt. A 30—40 éves férfi, mindig tizezer házasság közt 196 esetben vett el 20 éven alóli, 357 esetben 20—24 éves, 344 esetben 24—30 éves, 271 esetben 30—40 éves, 50 esetben 40—50 éves és 4 esetben 50 éven felüli nőt. A 40—50 éves férfi mindig tizezer házasság közt 27 esetben vett el 20 éven alóli, 71 esetben 20—24 éves, 113 esetben 24—30 éves, 200 esetben 30—40 éves, 163 esetben 40—50 éves és 17 esetben 50 éven felüli nőt. Az 50—60 éves férfi tizezer házasság közt 4 esetben vett el 20 éven alóli, 10 esetben 20—24 éves, 20 esetben 24—30 éves, 61 esetben 30—40 éves, 122 esetben 40—50 éves és 66 esetben 50 éven felüli nőt. A 60 éven felüli férfi tizezer házasság közt 1 esetben vett el 20 éven alóli, 2 esetben 20—24 éves, 4 esetben 24—30 éves, 11 esetben 30—40 éves, 32 esetben 40—50 éves és 56 esetben 50 éven felüli nőt.

Az egészen a legkisebb részletekig ismétlődő szabály tehát az, hogy rendszerint azon házasságok a legszámosabbak, a melyeknél a férfi egy korcsoporttal idősebb osztályba tartozik, mint a nő. Kivételt képeznek ez alól a 30—40 éves vőlegények, a kik nem egy, hanem két korcsoporttal fiatalabb, vagyis nem 24—30, hanem 20—24 éves nőket vesznek el leginkább. Ennél fiatalabb, vagy ennél idősebb nőkkel mindig kevesebb házasság jó létre, és pedig akkép, hogy minél nagyobb az eltérés a kor tekintetében, annál ritkább is a házasság. A fokozat tekintetében érdekes még, hogy a legnagyobb számot adó korcsoporthoz legközelebb álló két korcsoport közül a fiatalabb férfiak nagyobb számmal vesznek el az ifjabb, mint az öregebb korosztályhoz tartozó nőket. Tehát a 24—30 éves férfi több esetben vesz el 20 éven aluli, mint 24 éven felüli nőt. Ellenben az idősebb férfiak a legnagyobb számot adó korosztályhoz álló két korcsoport közül nagyobb számmal vesznek az idősebb, mint a fiatalabb korosztályhoz tartozó nőket. Így a 30—40 éves férfi több esetben vett el 24—30 éves, mint 20 éven alóli nőt. Ugyanezt látjuk az 40—50 éves és az 50—60 éves férfiaknál is. Az izlés változás határköve itt is a 30 éves kor.

Az egyes felekezetek közt 1881—1885-ben a legtöbb 24 éven alóli vőlegény fordult elő (l. a XI. táblát): a görög keletieknél ezekből 413, közepes számmal az ágostaiaknál 344, a görög katolikusoknál 297, a római katolikusoknál 291, legkevesebb a helvéteknél 269, unitáriusoknál 212 és különösen a zsidóknál 165.

A menyasszonyokat illetőleg (l. a XII. táblát) nincs is nagy eltérés. Ezer közül volt ugyanis 20 éven alóli az ágostaiaknál 395, a helvéteknél 378, a görög keletieknél 376, rém. katolikus 357, görög katolikus 351. A legkevesebb volt azonban itt is unitárius, ezerből 253, és zsidó, ezerből 246.

A korai házasságok népmozgalmi viszonyaink egyik megkülönböztető vonását képezik (l. a XIII. táblát.) A műveltebb és iparosabb európai országok közt csak két kis ország Szászország és Thüringia, továbbá Anglia mutatnak nagyobb számokat. De az utóbbi nem jöhet itt tekintetbe. Angliában nincs katonakötelezettség s így nincsenek azon gátak, melyek a korai házasságtól a legtöbb államban visszatartanak és a melyek nélkül nálunk még nagyobb volna a korai házasságok száma.

Családi állapot szerint országos statisztikánk nyolczféle házasságot különböztet meg, (l. a XIV. táblát.) Első sorban van az olyan házasság, melyet legény köt hajadonnal, az úgynevezett protogam házasság, melynél mind a két fél először lép az oltárhoz. Ilyen nálunk 1881—1885-ben a házasságok $76\cdot55\%$ -a. Ezzel szemben áll a két palingam házasság, melynél a házasok egyike vagy másika vagy mind a kettő, már másodszor áll az oltárnál. Ezek következőleg sorakoznak egymásután. Özvegy — özvegygyel $9\cdot23\%$, özvegy férfi — hajadonnal $9\cdot14\%$, legény — özvegy asszonynyal $4\cdot26\%$, elvált férfi — hajadonnal $0\cdot30\%$, legény — elvált asszonynyal $0\cdot25\%$, elvált férfi — özvegy asszonynyal $0\cdot13\%$ és végül özvegy férfi — elvált asszonynyal $0\cdot14\%$, mindig 1881—1885-ben. Elvált férfi és elvált nő házasságáról nem tesz említést az országos statisztikai hivatal, mindazáltal, habár igen csekély számmal, ilyenek is fordulnak elő.

A sorrend változatlanul ugyanaz, mint volt 1876—1880-ban. Csak az első három szám mutat fontosabb eltérést.

Helyesebben talán csak az első, mert a másik kettő változása csak ennek következtetése.

A protogam házasságok eddig nálunk mindig jóval kisebb számban fordultak elő, mint más európai országban. (L. XV. tábla.) A míg ugyanis másutt leginkább 80%-nál magasabb arányban szerepeltek az ily házasságok, nálunk 1876—1880. átlagában még 73·01%-kal fordultak csak elő. A magyarázat az, hogy nálunk általában több a fiatal korban kötött házasság és így különben egyenlő viszonyok mellett is több az olyan halál következtében felbomlott házasság is, melynél a túlélő fél még újból házasságra léphet. De e mellett nálunk nagyobb a halandóság is, és így különben egyenlő viszonyok közt is több házasság bomlik fel halál által, mint másutt. Vagyis nálunk két ok is működik közre arra hogy a protogam házasságok kisebb számban forduljanak elő.

A protogam házasságok emelkedése származhatnék tehát abból, ha kevesebb a korai házasság, vagy kisebb a halálozás. Hogy a korai házasság nem kevesebb, azt láttuk már fentebb. Az idevonatkozó (X.) tábla szerint ugyanis tizezer házasság közül 1876—1880-ban 3387 esetben volt a férfi 24 éven alul, 1881—1885-ben 3428 esetben; a menyasszony pedig volt 20 éven alul 1876—1880-ban 3730 esetben, 1881—1885-ben 3901 esetben. Több lévén már a korai házasság, és mégis több a protogam házasság is, a változás forrását nem lehet másban, mint a halálozási arány csökkenésében találnunk. Ez örömdetes jelenséggel később bővebben fogunk foglalkozni. Itt a magyarázat szempontjából elég, ha arra utalunk.

A protogam házasságok mellett változott a két első sorban következő palingam házasság is. Így özvegy és özvegy közötti házasságra esett 1876—1880-ban 11·28%, 1881—1885-ben csak 9·23%. Özvegy férfi és hajadon közötti házasságra 1876—1880-ban 10·23%, 1881—1885-ben 9·14%. E két palingam házasság csökkenése, mint már említők, csak természetes kiegészítése a protogam házasságok szaporodásának.

Az egyes hitfelekezetek közt (l. a XVI. táblát) csak két-nél tapasztalunk lényegesebb eltérést az általános megoszlási aránytól. Az egyik az unitárius, melynél a protogam há-

azsságok aránya $61\cdot79\%$, jóval csekélyebb, mint a többiek-nél. Ami azonban azzal magyarázható, hogy e kis felekezet-nél az áttértek házasságai igen érzékeny módon befolyásolták az arányt. — A másik eltérés a zsidóknál mutatkozik, a kik-nél a protogam házasságok száma $80\cdot63\%$, magasabb mint bármelyik másnál. Láttuk már, hogy a korai házasságok náluk a legritkébbak és látni fogjuk, hogy a halálozás náluk a legkedvezőbb. E két tényezőnek kell tulajdonítani a zsidó protogam házasságok nagy arányát.

Itt lesz helyén megemlékezni a sógor- és rokonházassá-gokról is. (XVII. tábla.) Számuk meglehetősen változatlan, 492 sógor- és 221 rokonházasság fordult elő Szent István koronája országaiban 1876—1880-ban, 495 illetőleg 251 1881—1885-ben. A külföldet illetőleg csak kevés országból van adat, de e kevés adatból is látható, hogy nálunk e házasságok arány-lag is csekély számban szerepelnek, a mit nincs okunk saj-nálni.

A házasságok megosztlása az egyes hónapok szerint nem mutat lényeges eltérést, (l. a XIX. táblát.) A tár-sadalmi jelenségek szabályszerűsége talán sehol sem érvénye-sül oly bámulatos mérvben mint épen itt, évről-évre majd-nem egészen ugyanazon arányokat szolgáltatva. 1881—1885-ben úgy, mint korábban, a legtöbb házasság ($23\cdot22\%$) esett november hóra, a mezei munka teljes szünetének ez első hó-napjára. A legkevesebb házasság ($2\cdot25\%$) jutott a mindjárt következő decemberre, az adventi házassági tilalom miatt. A mezei munka szünete érvényesül ismét januárban ($16\cdot48\%$) és februárban ($18\cdot57\%$). A bőjti tilalom hat vissza ismét a márcziusi alacsony számra ($2\cdot26\%$). A munkaidőben csak két hónap: ápril ($9\cdot56\%$) és október ($7\cdot30\%$) mutatnak na-gyobb számokat. Az elsőben talán a tavasz pezsdülő ereje érvényesül, az utóbbiban pedig már a munkaszünet is bele-játszik. A többi hónapok mind $3—5\%$ közt ingadoznak.

Az egyes felekezetek eltérései (l. a XX. táblát) a ke-resztényeknél az egyházi tilalmakkal függnek össze. Legerő-sebben érvényesül, úgy az adventi mint a bőjti tilalom a görög keletieknél, a görög katolikusoknál és római katolikusoknál. Az első kettőnél soha sem esik a házasságok 1% -a deczem-

berre és márcziusra. A római katolikusoknál azonban csak a december marad $1^0\%$ -on alul, márcziusban már meghaladja azt. A protestánsok közül az ágostaiaknál mutatkozik egybizonyos alkalmazkodás, december és márczius nem igen haladja meg a $4^0\%$ -ot. Az unitáriusoknál december már meghaladja a $7^0\%$ -ot, márczius meg a $10^0\%$ -ot is. A reformátusoknál mind a két hónapnál úgyszólván csak a munkaszünet érvényesül. A zsidóknál végre, mint főleg városi lakosoknál, a mezei munka szünete nem érezteti hatását. Náluk a megoszlás sokkal egyenletesebb, $5-11^0\%$ közt mozognak az egyes hónapok, s a legerősebbek május, június és augusztus. A városban nyáron van a munka szünete.

II.

A születés nagyjában ugyanazon tényezők befolyása alatt áll, mint a házasság. A vagyoni jólét itt is gyarapítólag hat a szám emelkedésére, a kultúra pedig itt is csökkentőleg hat egyrészt fokozva az igényeket, másrészt fokozva az előrelátást. Minthogy azonban a születés jóval nagyobb mérvben természeti folyamat mint a házasság, az említett tényezők mellett érezhetőbben érvényesül még a különböző fajok életereje is. E tényezők együttvéve szabályozzák leginkább az állandó viszonyokat. Ugyanazon tényezőkben a gazdasági és kulturális helyzet és az egyes fajok életerejében bekövetkező változások vonják maguk után az ingadozásokat, melyeket a születési szám rövidebb időközökben mutat. Mert mindaz, a mi e tényezőkre befolyást gyakorol, befolyást gyakorol a születési számra is. A három főtenyező közül azonban főleg csak a gazdasági életben tapasztalható rövidebb időközökben nagyobb változás. S azért az ingadozások leginkább e forrásra vezethetők vissza. A jó és rossz termékek, üzleti föllendülés vagy pangás s a gazdasági élettel a legszorosabb összefüggésben álló háborúk és járványok, igen érezhető mérvben nyilvánulnak a születési szám ingadozásában.

Az eddig említett és egészben kedvező jelenségek mellett, melyek a születési szám magasságát vonják maguk után, meg kell emlékezni egy kedvezőtlen jelenségről is, mely szín-

tén gyarapítja a születések számát. És ez a halálozás. Mert bármily paradoxnak látszassék, mégis kétségtelen, hogy a nagy halálozás emelőleg hat a születések számára, azon egyszerű oknál fogva, hogy ott, a hol a halálozás erős, ott az főleg a gyermekeknél érvényesül, s a gyermekek nagyobb halálozása mellett sokkal nagyobb lesz a születések száma is, mert a gyermekeiket elvesztett szülőknél jóval valószínűbb lesz, hogy ismét születnek gyermekeik, mint ott, a hol a gyermekek életben maradtak.

A halálozás e sajátos hatása mutatkozik a háborúknál és járványoknál is. Mert addig, míg pusztítanak, addig csökkentőleg hatnak ugyan a születések számára, de lezajlásuk után rendszerint a szokottnál nagyobb mérvben emelkedik a születések száma. Egy bizonyos kiegyenlítés jó létre a számos veszteség pótlására.

Mindez egyébiránt csak azt mutatja, hogy szoros összefüggésben áll a népmozgalomnak e látszólag annyira ellentétes két alakja. Sem az egyiket, sem a másikat nem lehet magában megítélni, hanem összefüggőleg kell őket tanulmányozni.

Mikép a házasságnál úgy a születésnél hazánk a legmagasabb számokat mutatja, (l. a XXI. táblát.) Amott Szerbia, itt Oroszország az egyedüli, mely bennünket meghalad. Nálunk e szám mindig meghaladja a 40-et, míg a legtöbb európai ország 40-en alul marad, de némelyek és pedig különösen Franciaország, még a 30-on is tetemesen alul marad.

A mi az utolsó öt évet illeti, Magyarországon is emelkedést látunk. A születési szám 43-ról 45-re emelkedett ezer lakó után. Az utolsó évtizedben Magyarország születési száma ép oly magas, mint Horvátorszáé, holott rendesen az utóbbi nagyobb. Föltűnő az is, hogy Horvátország száma az utolsó évtizedben nem is emelkedett, sőt inkább csökkent.

Áttérve az egyes évekre (XXII. tábla), azt találjuk, hogy hazánk születési száma szokatlanul kedvező az utolsó öt évben. 44, 45, 46, e három szám szerepel ez idő alatt, a melyeknél magasabbat és pedig csak valamivel magasabbat, 47-et, csak egy év mutat, 1852. A rendelkezésre álló adatokat tekintve, ehhez hasonló magas születési öt évet nem találunk semmi

korábbi időszakban. A horvát számok sajátos eltérésére már utaltunk. S ha itt is áttérünk az egyes évekre, fogjuk látni, hogy három 46-os év mellett van egy 43-as is. Szóval, nincs az az egyformaság az egyes évek közt, mint nálunk, s egészben az eredmény nem egy magasabb szám, mint az különben rendszerint előfordulni szokott. S ha tekintetbe vesszük azt, hogy Horvátországban korábban nyolcz oly év fordul elő, melyben a születési szám a 46-ot meghaladta, még világosabb lesz előttünk, hogy a jelen szám Horvátországra nézve inkább alacsony mint magas.

Részletesen vizsgálva az országot (l. a XXIII. táblát), azt látjuk, hogy az egyes országrészek sorrendje nem változott az előbbi évtödhez képest. Akkor és most is a Duna-Tisza köze és a Tisza-Maros szöge járt legelől és Erdély leghátul. Csakhogy akkor ezek a végletek közelebb állottak egymáshoz. 1876—1880-ban a Duna-Tisza közének száma 50, a Tisza-Maros közének száma 48 volt, míg 1881—1885-ben 48 és 47. Ezek tehát csökkentek. De Erdély 39-ről 41-re emelkedett s a többi országrészek is inkább emelkedtek. Így a Tisza balpartja 44-ről 47-re emelkedett, a Duna balpartja 44-ről 45-re, a Tisza jobbpartja 42-ről 43-ra. Csak a Duna jobbpartja esik le ismét 44-ről 43-ra.

Az egyes megyéket illetőleg 50-nél magasabb számot adtak 1876—1880-ban: Bács (52), Pest (50), Békés (52), Arad (50), Csanád (60), Torontál (51), összesen hat megye; 40-nél kisebb számot adtak: Árva (36), Hont (38), Gömör (38), Szilágy (38), Krassó (38), Alsó-Fehér (38), Besztercze (35), Fogaras (36), Háromszék (39), Hunyad (36), Kisküküllő (39), Maros-Torda (39), Nagyüküllő (35), Szeben (37), Szolnok-Doboka (36), Torda (38), Udvarhely (38), összesen tizenhét megye, abból tizenkettő erdélyi megye. 1881—1886-ban 50-en felül áll Bács (50), Heves (51), Békés (50), Szabolcs (50), Arad (51), Csanád (57), Torontál (51), összesen hét megye. Ellenben 40-en alul maradt: Árva (38), Hont (39), Baranya (39), Gömör (39), Krassó (37), Besztercze (38), Brassó (39), Fogaras (39), Hunyad (37), Nagyüküllő (36) és Szeben (38), összesen tizenegy és abból hat erdélyi megye. Az 1876—1880-ban magas számot mutató hat megye közül magyar többségű

volt négy: Bács, Pest, Békés és Csanád. Az 1881—1885-ben magas számot mutató hét megye közül magyar többségű öt: Bács, Heves, Békés, Szabolcs és Csanád. És megfordítva az 1876—1880-ban alacsony számot mutató tizenhét megye közül magyar többségű volt négy: Gömör, Háromszék, Maros-Torda, Urvarhely. És az 1881—1885-ben alacsony számot mutató tizenegy megyéből magyar egy: Gömör. Mindezt összevéve tehát, a magyar megyék túlnyomók voltak a magas számuak és kisebbségben az alacsony számuak közt már a későbbi évötödben is, de az utolsó évötödben a magyar megyék e kedvezőbb helyzete még erősebben nyilvánul.

A felekezetek szerint (l. a XXIV. táblát) a születési szám a legmagasabb a római katolikusoknál (49) és a görög katolikusoknál (46), közepen tartanak a görögkeletiek (44), az ágostaiak (42) és helvétek (42); legvégül maradnak az unitáriusok (39) és zsidók (38).

A nemek aránya az utolsó évötödben a fiuk javára változott, (l. a XXV. táblát). 1876—1880 átlagában esett ezer nőgyermek születésére 1054 fiugyermek születése. 1881—1885 átlagában esett ezer leányra 1058 fiu. Az egyes felekezeteket tekintve, a fiuk túlsúlya legerősebb volt a zsidóknál, hol ezer leány születésre 1111 fiuszületés esett, utána a helvéteknél, ezer leányra 1072 fiu, addig a görögkeletieknél ezer leányra 1070 fiu és az ágostaiaknál ezer leányra 1065 fiu. Közepen tartottak a görög katolikusok, ezer leányra 1059 fiu, a római katolikusok ezer leányra 1044 fiu. Legvégül maradnak az unitáriusok, ezer leányra 1012.

A többes születések (l. a XXVI. táblát) némi csekély csökkenést mutatnak. A korábbi öt évben volt átlag 9631 iker, 116 hármas és 1 többes születés. Az utolsó évötödben esett átlag évenként 9612 iker, 124 hármas és 2 négyes születés. Hármas és négyes születés valamivel több volt, de iker kevesebb. Együttesen többes volt a korábbi öt évben évenként átlag 9748, most 9738. Vagyis 1000 születésre jutott többes születés korábban 13'8, most 13'4.

A nemek aránya egészben változatlan maradt, (l. a XXVII. táblát.) Az ikerszületéseknél ugyanis legtöbb volt a vegyes nemű, aztán jött a két fiu és végül a két leányiker. —

A hármasszüléseknél ismét több volt a vegyes, mint az egyenemű, habár itt a fiuk túlsúlya nem érvényesül annyira, a mi azonban az ilyen szülések csekély számával is összefügghet.

A felekezetek szerint (l. a XXVIII. táblát) a legtöbb többes születés mutatkozott a görög katolikusoknál, ezerre 15, és a helvéteknél ezerre 14. Közepűt voltak a római katolikusok, görögkeletiek, ágostaiak és lutheránusok, ezerre 13-mal. Leghátul maradnak a zsidók, ezerre 11-gyel.

A törvénytelen szülések száma az utolsó évtizedben érzékeny emelkedést mutat (l. a XXIX. táblát). 1876—1880. átlagában volt Magyarországon 46,604, ezerre 76·4, Horvátországban 4637, ezerre 54·9, Szent István koronája területén 51,241, ezerre 73·8. 1881—1886. átlagában volt Magyarországon 52721, ezerre 82·7, Horvátországban 5162, ezerre 58·2, Szent István koronája területén 57,883, ezerre 79·7. Megjegyzendő azonban, hogy korábban is találkoztunk nagyobb számokkal. Így különösen 1866-ban, a mikor az arányszám Magyarországon 86·3.

Az egyes felekezetek közül (l. a XXX. táblát) elül járnak az unitáriusok, ezer születésre 128 törvénytelen szülöttel. Ezután jöttek a római katolikusok 99, a helvétek 93, a görögkeletiek 92, a görög katolikusok 75, az ágostaiak 65 és végül a zsidók 32 törvénytelen szülöttel ezer születésre, mindig 1881—1885. átlagában.

A törvénytelen szülöttekkel együtt emelkedett a halvaszülöttek száma is, (l. a XXXI. táblát.) Volt ugyanis Szent István koronája területén 1876—1880. átlagában 10,424, ezerre 13·7 halvaszülött. 1881—1885. átlagában pedig volt 12,056, ezerre 16·6 halvaszülött.

Miként korábban úgy most is, a törvénytelen szülöttek szolgáltattak több halvaszülöttet, csak hogy az arány mind-egyiknél emelkedett, (l. a XXXII. táblát.) 1876—1880. átlagában a törvényeseknél 13·2, a törvényteleneknél 28·2 halvaszülött jutott ezerre; 1881—1885. átlagában 15·7, illetőleg 30·9 halvaszülött jutott ezer szülöttre.

Felekezetek szerint (l. a XXXIII. tábl.) legtöbb halvaszülött fordult elő az ágostaiaknál, ezerre 32 és a helvétek-

nél ezerre 28. Közepett tartottak a zsidók, ezerre 18 és a római katolikusok, ezerre 16. Legkevesebb halvaszülető fordult elő az unitáriusoknál, ezerre 9, a görögkeletiekénél, ezerre 9 és a görög katolikusoknál ezerre 7.

A születések megoszlási aránya (l. a XXXIV. táblát) egészben véve változatlan. Magasabb százalék esik január, február és márczius hónapokra, aztán augusztus, szeptember és október hónapokra. Ellenben kevesebb születés esik ápril, május, június és július hónapra és aztán novemberre és decemberre.

Az egyes felekezeteket illetőleg (l. a XXXV. táblát), az átlag rendszerint nyolcz százalék egy-egy hóra. Az átlagnál nagyobb százalékot mutat a római katolikusoknál január, az átlagnál kisebbet ápril, május és június. A görög katolikusoknál az átlagnál magasabb márczius, április; alacsonyabb szeptember, november, december. A görög keletiekénél magasabb márczius; alacsonyabb november és egészen feltűnő mértékben december. Az ágostaiaknál magasabb január; alacsonyabb ápril, május, június és december. A helvéteknél magasabb január és márczius; alacsonyabb június, július és december. Az unitáriusoknál magasabb január, márczius és december; alacsonyabb ápril, október, november és december. A zsidóknál magasabb január és márczius; alacsonyabb szeptember, október és november.

III.

A halálozási szám magassága hosszabb időn át, mint egy állandóbb jelenség, függ a talajtól és égaljtól, a foglalkozástól, a műveltségi viszonyoktól, s a mit kevésbbé szoktak tekintetbe venni, a születési szám magasságától is. Mert, mint azt az előbbi fejezetben is kimutattuk, születés és halál, minden ellentétes voltak daczára, szoros összefüggésben áll egymással, s a mint a halálozás magasabb száma visszahat a születések magasabb számára, azonképen a magasabb születési szám magasabb halálozási számmal is jár. És pedig nemcsak azért, mert a hol több ember születik, ott több ember is hal meg. Hanem azon másik, nem kevésbbé természetes okból,

hogy ott, a hol magas a születési szám, ott mindig nagyobb arányban fordulnak elő azon alsóbb korosztályok, melyek a halálnak a legnagyobb mértékben adóznak.

Rövidebb időközökben a halálozási szám ingadozására befolyást gyakorolnak a háborúk és járványok, a rossz termések és gazdasági válságok és általában mindazon változások, melyek a fönnebb említett általános tényezőkben nyilvánulnak.

Hazánk, a halálozást tekintve, a legmagasabb számokat mutatja Európában, (l. a XXXVI. táblát.) De ezen kedvezőtlen viszony összefügghet azzal is, hogy az utolsó időkben szomorú járványok pusztítottak nálunk, mert 1865—1870-ben legalább Oroszországgal szemben kedvezőbb volt a Dráván-inneni Magyarország helyzete és a mostani, sok tekintetben kedvezőnek mutatózó utolsó évtődben, melyben a halálozási szám igen közeledett az 1865—1870-iki színvonalhoz, Oroszországból nincs adatunk és így összehasonlítást ez irányban nem is tehetünk. Oroszországtól eltekintve azonban most is, minden más európai országgal szemben, nálunk legmagasabb a halálozás száma.

Bármily szomorú legyen is e jelenség tanúsítása, azt mindazáltal nagy elégtétellel bizonyíthatjuk, hogy a halálozási szám az utolsó évtődben 1881—1885-ben érezhetőleg csökkent. 1865—1870-ben 33 halál esett a dráváninnyi Magyarországon ezer lakóra, 1871—1875-ben a kolera miatt 46, 1876—1880-ban 37 és most utoljára 1880—1885-ben 34. Horvátországban ugyanezen időben a halálozás száma 37, 48, 36 és 31, szóval az első évtőd kedvezőtlenebb, de az utolsó még kedvezőbb, mint minálunk.

E javulás legörvendetesebb sajátsága az, hogy együtt járt a születési szám gyarapodásával, a mint azt majd a népszaporodás eredményeiben még szembetűnőbben fogjuk látni.

Áttérve az egyes évekre (l. a XXXVII. táblát) azt látjuk, hogy Szent István koronája területén az utolsó öt évi átlagot képviselő 33 átlagszám úgy áll elő, hogy váltokozva 36, 35, 33, 32 és 31 a halálozási szám. A 33 és annál kisebb számok 1869 óta egyszer sem fordultak elő, sőt 1873-ban fölemelkedett e szám 64-re ezer után, s az 1873-at

megelőző és követő évben a 40-et mindig meghaladta. S ha a későbbi éveket vesszük, láthatjuk, mily lassú a javulás, mily lassan megy le 36-ra, hogy aztán ismét emelkedjék 38-ig. Itt láthatjuk legjobban, hogy a járványok és gazdasági viaszályok hatása soha nincs kimerítve azzal az áldozattal, melyet közvetlenül követelnek. A korábbi években 1853—1855 mutatnak magas számokat: 40-et, 42-öt és 49-et, ismét a járvány következtében, de az ezen három évet megelőző és követő két-két évben 33 és 32, illetőleg 36 és 34 a halálozás száma. A legkedvezőbb 1858—1866-iki évekről csak a dráváninnen Magyarországból vannak adataink. S ha eltekintünk az utolsó évtől, melyben a halálozás a háború következtében 38-ra emelkedik, a többi négy évben a halálozás száma, az évek sorrendje szerint 31, 30, 32 és 1865-ben 28. S itt megjegyezhetjük, hogy a horvátországi adatok a legtöbb esetben kedvezőbbek, mint a mieink. De, ha eltekintünk is ezen utóbbi évek adataitól, melyek végre is nem oly megbízhatók, mint a korábbiak és utóbbiak, annyi kétségtelen, hogy halálozásunk mai száma a korábbi legkedvezőbb, járványtól, háborútól és gazdasági válságoktól egyaránt ment, évek számainak felel meg.

Az egyes országrészekre áttérve, (l. a XXXVIII. táblát), azt találjuk, hogy minden országrész halálozási száma csökkent, de ugyanakkor az eltérés az egyesek közt sokkal csekélyebb is. 1876—1880-ban a számok 41 és 43 közt váltakoznak, ma 31 és 36 a két véglet. Legnagyobb a halálozás ma a Tisza-Maros szögén és a Tisza balpartján 36, ezután jó a Duna balpartja 35-tel, majd a Duna-Tisza köze és a Tisza jobbpartja 34-gyel és végül legkedvezőbb a Duna jobbpartján és Erdélyben 31. A két utolsó országrész között mindazáltal nagy a különbség, mert Erdélyben ugyanakkor 41, a Duna jobbpartján 43 a születési szám, a mi majd a népszaporodásnál fog valódi kifejezésre jutni.

Az egyes megyéket illetőleg (u. o.) 1876—1880-ban a legkedvezőbb halálozást mutattak, vagyis 30-on alul maradtak: Árva (29), Fogaras (28), Szeben (29), Udvarhely (29), összesen négy megye. Ellenben a legrosszabb számot adták, vagyis a 40-et elérték vagy meghaladták: Temes (45), Arad

(40), Csanád (44), Szabolcs (44), Esztergom (42), Nyitra (43) és Pest (42), összesen hét. 1881—1885-ben 30-on alól maradt: Árva (29), Vas (27), Besztercze (29), Brassó (28), Fogaras (27), Nagyküküllő (27), Szeben (29), Szolnok-Dokoka (29), összesen nyolcz. A 40-et elérte: Trenesén (40), Szabolcs (43), Arad (41), összesen három. Az 1876—1880-ban a kedvező négy megye közül egy volt magyar: Udvarhely. 1881—1885. a nyolcz kedvező megye közül ismét csak egy volt magyar: Vas. Az 1876—1880-ban kedvezőtlen hét megye közül magyar volt négy: Csanád, Szabolcs, Esztergom és Pest, 1881—1885-ben a három kedvezőtlen megye közül magyar volt egy: Szabolcs. A változás tehát inkább kedvező, mint kedvezőtlen nemzetiségi szempontból is. Erre mindazáltal súlyt nem fektethetünk. A halálozás arányát különben is alig hozhatjuk össze nemzetiségi viszonyokkal. E részben sokkal fontosabb a talaj alakzata. Hegyek közt mindig kisebb a halálozás, mint síkon, folyamok és különösen mocsarak közt. S ha a főleg síkon lakó magyarság nem is mutathat oly alacsony számokat, mint a hegylakó más nemzetiségek, másrészt megnyugvással vehetjük, hogy a legnagyobb halálozást sem a magyar nemzetiiség tünteti föl.

Nem szerint a halálozás (l. a XXXIX. táblát) 51·66‰-a volt finemü és 48·34‰-a nőnemü az utolsó évötödben, szemben 52·06 illetőleg 47·94‰-kal a mult évötödben. A férfiak aránya tehát csökkent, habár a születéseknél, mint fennebb láttuk, a férfiak aránya nőtt. A kiegyenlítés azonban mutatkozott már az öt éven alóli gyermekhalálozásnál, a hol most 53·08‰ jut a fiukra és 46·92‰ a leányokra, szemben 52·89, illetőleg 47·11‰-kal a mult évötödben.

Családi állapot szerint (l. a XL. táblát) a finemü halottak 32·58‰-a volt nem házas, 51·45‰-a házas és 15·97‰-a özvegy 1881—1885-ben, míg a korábbi évötödben a finemü halottak 32·90‰-a volt nem házas, 50·99‰-a házas és 16·11‰-a özvegy. A változás tehát nem nagy és csak abban áll, hogy a házások aránya javult a másik két családi állapot rovására.

A nőknél száz halottra esik most 27·87‰ nem házas, 40·97 házas és 31·16 özvegy; míg a megelőző évötödben volt

28·76⁰/₀ nem házas, 41·32 házas és 29·92 özvegy. A nőknél tehát mind a nem házasok, mind a házasok aránya javult és csak az özvegyeknél vált a korábbi évek igen kedvezőtlen aránya még rosszabbra.

A halálozás különböző viszonylatai közt legtöbb érdekel bir a gyermekhalálozás, vagyis az öt éven alól elhaltak aránya. Ez arányt kétféleképp szokták megállapítani, a mennyiben t. i. vagy azt nézik ezer halott közt mennyi az öt éven alól elhalt; vagy azt, hogy ezer szülöttre hány öt éven alóli halott esik. A két arány viszonyos helyessége fölött igen sok vita folyt. Részemről mindig azt az álláspontot foglaltam el, hogy úgy az egyik mint a másik viszonyítás csak hiányos fogalmat ad, mert az egyik úgy mint a másik csak az általános születési vagy általános halálozási számot juttatja erősebb kifejezésre. Minél nagyobb ugyanis a születés aránya, annál nagyobb lesz a halottak közt a korán elhunytak száma, mert annál nagyobb az a korosztály, mely a legnagyobb hányaddal adózik a halálnak. És minél nagyobb a halálozás általában, annál nagyobb lesz minden halottnak és így az öt éven alóli halottnak aránya is a szülöttekhez képest. Vagyis a gyermekhalálozásnak a halálozáshoz viszonyított aránya függ főleg a születések számától, a gyermekhalálozásnak a születésekhez viszonyított aránya pedig függ főleg a halálozás nagyságától.

E felfogásomnak igazat adtak az utolsó évtődről szóló adatok is, (l. a XLI. táblát). Az ezer halálra számított gyermekhalálozási arány nőtt a mult évtödhez képest 512-ről 517-re a Szent István koronája területén, mert ugyanakkor a születési szám is emelkedett (l. a XXVI. táblát). Ellenben az ezer születéshez viszonyított gyermekhalálozási szám csökkent ugyanezen időben és területen 422-ről 381-re, mert ugyanakkor az általános halálozási szám is csökkent.

Az ezer halálozáshoz viszonyított gyermekhalálozási arány minden egyes évben, az igaz, nem mutatja ez összefüggést a születési számmal oly tisztán és épp azért igen könnyen tévútra vezet. De másrészt nem bizhatunk meg föltétlenül az ezer születéshez viszonyított gyermekhalálozási számban sem, mert ha ez esetben az egyes évek gyermekhalálozási aránya és az egyes évek halálozási aránya közt már több és

világosabb is az összefüggés, nem szabad felednünk, hogy itt mindig csak egy, meglehetősen egyoldalú viszonyítással van dolgunk.

Azon ellenmondásnak megfelelőleg, melyet a két gyermekhalálozási szám közt kimutattunk, gyarapodást fogunk látni a gyermekhalálozásnál minden oly esetben, midőn azt a halálokhöz viszonyítjuk és csökkenést, midőn azt a születésekhez viszonyítjuk.

Igy az utolsó évtődben (l. a XLII. táblát) ezer finemü halottra több öt éven alóli fiu halott és ezer nőnemü halottra több öt éven alóli leány halott esik, mint a megelőző évtődben, 533 szemben 523-mal az első és 519 szemben 514-gyel a második esetben. Másrészt azonban, ha azt nézzük, (lásd a XLIII. táblát), hogy ezer törvénytelen születésre most hány öt éven alóli törvénytelen gyermek halála esik, azt látjuk, hogy e szám most kisebb, mint öt évvel ezelőtt. Ezer törvénytelen születésre esett öt éven alóli halál 1876—1880-ban 423 a szent István koronája területén, 437 a Dráváninnenli Magyarországhban. 1881—1885-ben pedig esett ezer törvénytelen születésre öt éven alóli halál 405, illetőleg 413.

A mi végül a halálozásnak felekezetek szerinti megoszlását illeti, (l. a XLIV. táblát), a mi csak az utolsó évtődben lett először kimutatva, a következő számokat kapjuk. Ezer lakóra esik halál a római katolikusoknál 37, a görög katolikusoknál 38, a görögkeletieknél 36, az ágostaiaknál 33, a helvéteknél 34, az unitáriusoknál 28, a zsidóknál 19.

A gyermekhalálozás a felekezetek szerint következő arányokat tüntet föl. Ezer halálra esik öt éven alóli gyermekhalál (l. a XLV. táblát) a római katolikusoknál 549, a görög katolikusoknál 480, a görögkeletieknél 499, az ágostaiaknál 474, a helvéteknél 474, az unitáriusoknál 465, a zsidóknál 485. Ezer születésre esik öt éven alóli gyermekhalál (l. a XLVI. táblát) a római katolikusoknál 418, a görög katolikusoknál 399, a görögkeletieknél ismét 399, az ágostaiaknál 387, a helvéteknél 396, az unitáriusoknál 330, a zsidóknál 248.

IV.

Szent István koronájának polgári népessége az utolsó évtöd alatt 15.642,102-ről 16.570,146-ra emelkedett a népmozgalmi adatok szerint. A gyarapodás tehát 928,044 lélek és így az átlagos évi szaporodás megfelel 1.16% -nak. A terület két fő alkatrészét: a dráninneri és a drávántúli részt tekintve, azt látjuk, hogy a szaporodás Magyarországon valamivel csekélyebb 1.13% , Horvátországban ellenben valamivel nagyobb 1.38% . Az egyes évek szaporodása a Dráváninnen volt 0.81 , 0.81 , 1.28 , 1.49 és 1.26% ; a Drávántúl 1.24 , 1.33 , 1.27 , 1.81 és 1.67 .

Tekintve azt, hogy 1869–1880-ig az átlagos szaporodás az egész területen nem volt több 0.13% -nál, e szaporodást igen kedvezőnek mondhatjuk, de mind a mellett még sem olyanak, melyet az eddigi eredmények után elfogadhatlannak lehetne tartanunk. Mert hiszen mindenki tudja, hogy az 1869–1880-iki kedvezőtlen eredményt a kolera pusztítása okozta, mely 1872–1874-ig annyi áldozatot követelt, hogy népességünk csak 1877-ben érte el az 1871-iki magasságot, más szóval, hogy a kolera hat évet törölt ki népességünk fejlődéséből. A korábbi számlálások közt 1850–1857-ig 0.63% , 1857–1869-ig 0.99% volt az átlagos évi gyarapodás. S így érthető, hogy a kolerának és utóhatásának elenyészésével népességünk szaporodása ismét kedvezőbb arányokat tüntet fel.

Összehasonlítva ez eredményeket a többi európai országok megfelelő eredményeivel (l. az L. táblát), azt találjuk, hogy kedvezőbb átlagu évi szaporodást mutatnak: Szerbia (2.39%), Dánia (1.38%), Németalföld (1.33%), Románia (1.32%), Norvégia (1.28%), Nagy-Britannia (1.27%) és Svédország (1.18%). Ellenben kisebb, de egy százalékot még meghaladó átlagos évi szaporodást mutatnak: Európai Oroszország (1.14%), Németország (1.12%) és Belgium (1.02%). Továbbá egy százaléknál is kisebb szaporodást mutatnak: Ausztria (0.82%), Olaszország (0.81%), Svájc (0.76%) és Görögország (0.60%). És végül fél százaléknál is kisebb átlag-

gos évi szaporodást mutatnak Spanyolország (0.33%) és Franciaország (0.25%).

Hazánk tehát meglehetősen elől áll az európai országok sorában, a mennyiben jóval kisebb azon országok száma, melyeknek szaporodási aránya a mienket meghaladja, mint azon országok száma, melyeknek szaporodási aránya a mienké mögött marad.

E kedvező benyomás csak fokozódik, ha az egyes megyékre megyünk át. 1869—1880-ig a Dráváninnen csak 30 megye mutatott gyarapodást, 33 fogyatkozást tüntetett föl. Most a 63 megye mind egytől-egyig gyarapodást mutat az öt év átlagos eredményében, és csak nyolcz olyan megye van, (Turócz, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Arad, Hunyad, Kisküküllő, Kolozs), mely egy-egy évben és csak egy (Csik), mely két évben mutatott csökkenést, de végül mind az öt évre ezek is gyarapodást mutatnak.

A gyarapodás fokát tekintve, az évi szaporodás:

$1\frac{1}{2}\%$ -ot tesz a következő huszonnyolcz megyében Heves (1.43), Vas (1.30), Zala (1.38), Jász (1.35), Máramaros (1.32), Bihar (1.28), Szolnokdoboka (1.27), Bereg (1.26), Kolozs (1.26), Maros-Torda (1.26), Fehér (1.25), Ung (1.23), Sáros (1.21), Brassó (1.20), Pest (1.19), Tolna (1.17), Somogy (1.16), Zemplén (1.16), Esztergom (1.15), Nógrád (1.13), Tordaaranyos (1.13), Bács (1.12), Hajdu (1.11), Nyitra (1.08), Kisküküllő (1.08), Zólyom (1.07), Komárom (1.06), Szeben (1.01).

$1\frac{1}{2}\%$ -ot meghalad a következő öt megyében: Csanád (1.96), Bács (1.85), Torontál (1.65), Békés (1.60) és Csongrád (1.50).

$\frac{1}{2}$ — 1% -ot tesz harmincz megyében és ezek a következők: Zólyom (0.98), Arad (0.96), Szerdahely (0.96), Szilágy (0.95), Árva (0.94), Fogaras (0.94), Nagyküküllő (0.94), Temes (0.93), Szatmár (0.93), Beszterczenaszód (0.92), Moson (0.91), Veszprém (0.91), Alsófehér (0.91), Háromszék (0.90), Hont (0.89), Baranya (0.87), Turócz (0.86), Győr (0.86), Pozsony (0.80), Abauj (0.76), Gömör (0.76), Temes (0.72), Liptó (0.70), Trencsén (0.70), Borsod (0.70), Szepes (0.69), Krassó-Szörény (0.69), Szabolcs (0.66), Csik (0.62), Hunyad (0.59).

$\frac{1}{2}\%$ -nál kisebb átlagos évi szaporodást nem mutat egy megye sem.

Nem kevésbé öröndetes az a jelenség, melyet kiválóbb városainknál, nevezetesen a törvényhatósági városoknál tapasztalunk. Az 1869—1880-iki korszakban e városok általában $14\frac{99}{100}\%$ -kal szaporodtak. De a szaporodás legnagyobb része csak bevándorlásból eredt és igen sok város volt, melyekben bevándorlás nélkül pusztán a születés és halálozás különbözete mellett csökkent és nem emelkedett a lakosság. Ilyen volt a huszonötből tizenhárom (Arad, Eger, Kassa, Kolozsvár, Komárom, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pancsova, Pécs, Pozsony, Szatmár-Németi, Temesvár és Zombor). Most a huszonöt városból csak három van olyan, melyekben a halálozás meghaladja a születést (Pozsony, Nagyvárad, Versecz) és ezekben sem oly nagy mérvben, mint korábban.

A megyék mellett kutatni szoktuk a vallásfelekezetek és nemzetiségek szaporodási arányát is.

Az elsőre nézve a statisztikai kimutatások ujabban már egyenes feleletet adnak, mert a hivatal gondoskodása következtében a népmozgalmi adatok 1880 óta vallásfelekezetek szerint is csoportosíttatnak. (I. XLIX. táblát.)

A legnagyobb szaporodási többletet a zsidók mutatják, ezerre 19-et. A keresztény felekezetek közül elől járnak a római katolikusok, ezerre 12-vel, ezután jönnek az unitáriusok 11-gyel, az ágostaiak 9-czel és végül egyformán 8-at mutatnak a helvétek és a két görög felekezet.

A nemzetiségre nézve azonban már nem kapunk ily egyenes választ. A nemzetiségi viszonyokat ugyanis csak a népszámlálás alkalmával vizsgálják. Az anyakönyvek alapján összeállított népmozgalmi adatokat, a dolog természeténél fogva, nem igen lehet a nemzetiségi viszonyok szerint csoportosítani. Hazánk egyik részére, Erdélyre vonatkozólag a nemzetiségi viszonyok igen szoros összefüggésben állanak a felekezetekkel. Ott ugyanis a római katolikusok, helvétek és unitáriusok főleg magyarok, az ágostaiak főleg németek, a két görög felekezet hívei főleg oláhok. E területen tehát a felekezeti viszonyokból is meg lehetős közel járó következtetést vonhatunk a nemzetiségi viszonyokra, mint azt Jekelfalussy Jó-

zsef egy jeles dogozatában legközelebb sikeresen is tette. Magyarország egész területén azonban már nem tapasztalunk ily szoros összefüggést a vallás és nemzetiség között. S azért, ha itt is kutatni akarjuk a szaporodás fokát az egyes nemzetiségek szerint, alig választhatunk más eljárást, mint a melyet korábbi dolgozataimban már az 1880-iki szaporodásra vonatkozólag is követtem.

Hogy elfogadható eredményekre juthassak, két oldalról igyekeztem következtetni. Először osztályoztam az egyes megyéket szaporodásuk aránya szerint, és kerestem, minő arányban szerepelnek a különböző csoportokban a magyar és nem-magyar többségű megyék. Másodszor a nemzetiség szerint csoportosítottam az egyes megyéket, minden egyes nemzetiség típusaiul azon megyéket véve, melyekben az illető nemzetiség legalább hetven százalékkal szerepel. És azután azt kerestem, hogy a különböző nemzetiségek ezen tipikus megyéi mily mértékben tanúsítanak nagyobb vagy kisebb szaporodást.

Nem szükséges talán megjegyeznem, hogy a nemzetiségi arányokra nézve az 1880-iki állapot szolgált irányadóul.

Én érzem legjobban, hogy e bizonyítási mód igen hiányos, és csak jobb hiányában alkalmazható. De mégis, ha azt látjuk, hogy a két ellentétes irányú okoskodás mellett, midőn először a szaporodás szerint csoportosított megyék nemzetiségét vizsgáljuk és másodszor a nemzetiség szerint csoportosított megyék szaporodási mérvét kutatjuk, nagyban és egészben megegyező következtetésekre jutunk, akkor talán még sem utasíthatjuk el az így nyert eredményt.

Lássuk tehát először, mily arányban szerepel a magyar és nem-magyar nemzetiség a különböző szaporodású megyékben, hogy aztán láthassuk azt is, mily arányú szaporodást mutatnak az egyes nemzetiségek tipikus megyéi.

A harminczhárom megye közül, melynek évi átlagos gyarapodása az 1⁰/₁₀-ot meghaladja, magyar többségű húsz (Csanád, Bács, Békés, Csongrád, Heves, Vas, Zala, Jász, Bihar, Maros-Torda, Fejér, Pest, Tolna, Somogy, Zemplén, Esztergom, Nógrád, Hajdu, Sopron, Komárom) és nem magyar többségű tizenhárom (Torontál, Mármaros, Szolnok-Doboka, Bereg, Kolozs, Ung, Sáros, Brassó, Torda-Aranyos, Bars, Nyitra, Kis-

küiküllő, Szeben). És nem elég, hogy a nagyobb szaporodású megyék közt ily többségben vannak a magyar megyék, az első tiz megyéből csak kettő nem magyar: Torontál és Mármaros.

Az 1°/_o-nál kisebb szaporodású harmincz megye közül ellenben magyar többségű tizenegy (Udvarhely, Szatmár, Veszprém, Háromszék, Baranya, Győr, Abauj, Gömör, Borsod, Szabolcs, Csik); és nem magyar többségű tizenkilencz (Zólyom, Arad, Szilágy, Árva, Fogaras, Nagyküiküllő, Temes, Beszterczenaszód, Moson, Alsófehér, Hont, Turócz, Pozsony, Temes, Liptó, Trencsén, Szepes, Krassószörény, Hunyad). És még tovább menve, a leggyöngébb tiz megye közül is csak négy magyar (Gömör, Borsod, Szabolcs, Csik), a többi hat nem magyar többségű.

Ez eredményekkel megegyezőleg 1869—1880-ban a harmincz gyarapodó megyéből huszonegy volt magyar és kilencz nem magyar; a harminczhárom fogyatkozó megyéből tizen-nyolcz volt a magyar és huszonhárom a nem magyar.

Nem kevésbé megnyugtató az eredmény, ha azon megyéket nézzük, melyben az egyes nemzetiségek hetven százalékgig vannak képviselve, s a melyeket épen azért mintegy jellegül lehet föltüntetni.

Hetven százalékkal vagy többel van képviselve a magyarság tizennyolcz megyében. Ezek közül a nagyobb szaporodásuak közé tartozik tizenegy (Jász, Heves, Csongrád, Hajdu, Somogy, Fejér, Komárom, Esztergom, Csanád, Zala, Pest); a kisebb szaporodásuak közé hét (Győr, Udvarhely, Borsod, Szabolcs, Csik, Háromszék, Veszprém).

Hetven százalékos német többséggel bir egy megye: Moson, és ez a kisebb szaporodásuak közt van.

Hetven százalékos tót többséggel bir hét megye és ezek közül a nagyobb szaporodásuak közé tartozik kettő (Nyitra és Sáros), a kisebb szaporodásuak közé öt (Árva, Trencsén, Liptó, Zólyom, Turócz).

Hetven százalékos oláh többség van hat megyében és ezek közül nagyobb szaporodású kettő (Szolnok-Doboka és Torda-Aranyos), kisebb szaporodású négy (Fogaras, Hunyad, Alsó-Fehér és Krassó-Szörény).

A mai arány itt is megfelel körülbelül a korábbinak. A tizennyolcz magyar megye közül 1869—1880-ban tizenöt szaporodott és három csökkent. Az egy német megye gyarapodott. A hét tót megye közül szaporodott három, csökkent négy. A hat oláh megye közül szaporodott egy, csökkent öt.

*

*

*

Volt egy idő, midőn igazolatlan pessimismussal tekintetek fajunk szaporodására. Keleti Károlyé az elévülhetetlen érdem, hogy ezzel a felfogással először szállt szembe. A mily veszedelmes volna hazánkban a szükséges optimismus, oly veszedelmes másrészt az igazolatlan pessimismus, mely a magyar faj szaporodását csak a beolvadásból és nem egy-szersmind a természetes propagatív szaporodásból is magyarázza. Az assimilatió utoljára is csak a műveltebb rétegek aránylag kisebb részére terjed, s az így nyert gyarapodás nem egyensúlyozhatná azt a csökkenést, a melynek fajunk alsóbb társadalmi osztályában mutatkoznia kellene, ha igazuk volna azoknak, kik fajunktól a propagatív erőt megtagadják. S hogy lehetne képzelní egyáltalán fajunk ezred éves államalkotó és államfentartó szerepét, ha az értelmi vonzereje mellett természetrajzilag is nem mutatna gyarapodási hajlamot.

Előadtuk röviden azon adatokat, melyek az utolsó öt évről rendelkezésünkre állanak. Láttuk, hogy azok egészben véve kedvezők vagy legalább is megnyugtatók. Mielőtt azonban tőlük megválnánk, nem szabad arról megfeledkeznünk, hogy végleges következtetést népességünk tényleges állapota-ra ez adatokból nem vonhatunk. A népszámlálások nem mindig igazolják a népmozgalom alapján kiszámított adatokat. 1880-ban is csak a Dráván inneni Magyarországon 313,122 lélekkel kisebb lakosságot talált a népszámlálás, mint a mennyit a népmozgalom alapján kiszámított lakosság mutatott. Az eltérés okát legfőbb nézetem szerint abban kell keresni, hogy a tíz éven át huzódó népmozgalmi adatok mindig több tévedésre adnak alkalmat, mint az egy alkalommal összegyűjtött tényleges számlálási adatok. De történhetik eltérés még egy más okból is. A népmozgalom ugyanis nincs tekintettel a kivándorlásra, melynek kiözlő áramlata nálunk, fájdalom, erősebb mint a

beözönlő áramlat. Voltak, kik már 1880-ban is a kivándorlásra akarták az akkor mutatkozó nagy eltérést visszavezetni, holott tudnivaló, hogy az amerikai kivándorlás nagyobb mértékben főleg csak 1880 után indult meg. Az 1880-iki eredményre tehát alig lehetnek hatással. De annál inkább lehet most, midőn az utolsó öt évben átlag 12,422 lélekre megy az Amerikába kivándorlók száma. Ha tehát nem akarunk utólag kellemetlen meglepetések áldozatául esni, előre is lejjebb kell szállítanunk azon összeget, melyet a legközelebbi népszámlálás alkalmával várhatunk. És ez még nem mind. Tekintetbe kell vennünk még azt a körülményt is, hogy közel három évünk van 1890-ig, s hogy addig egy váratlan csapás igen sokat tönkre tehet abból, a mit eddig elértünk. Egy az 1873-iki-hoz hasonló járvány, ha különösen a szegényebb megyékben ütheti föl fejét, kiszámíthatatlan károkat okozhat népességünk fejlődésének. Csak ha e téren minden lehető meg fogunk tenni, nézhetünk nyugodtan az újabb számlálás elé. Ha azonban ez irányban az állam és társadalom minden tényezője megteszi kötelességét, s a gondviselés valami különös csapást nem mér nemzetünkre, valószínűnek vehetjük, hogy midőn a következő évtizedbe átlépünk, népességünk egy újabb millió lélekkel nagyobb lesz, s abban a nagyobb népességben a magyar nemzetiség aránya is növekedni fog.

I. tábla.

1000 lélekre esik házasság Európa államaiban:

	1865—70	1871—75	1876—80	1881—85
1. Szerbia	11'2	11'4	11'3	11'9
2. Horvát-Szlavonország	—	—	10'3	11'2
3. Magyarország	10'0	10'8	9'5	10'2
4. Szászország	9'1	10'0	8'8	8'9
5. Európai Oroszország	7'9	9'8	—	—
6. Poroszország	8'5	9'4	7'9	8'0
7. Thüringia	9'4	9'3	8'2	7'6
8. Bajorország	9'2	9'4	7'3	6'8
9. Olaszország	7'3	7'7	7'5	8'1
10. Finnország	7'5	8'8	7'8	7'2
11. Ausztria	8'9	9'1	7'8	8'0
12. Hollandia	8'1	8'3	7'8	7'6
13. Franciaország	7'6	8'5	7'6	7'6
14. Belgium	7'5	7'5	6'9	7'2
15. Dánia	7'8	7'9	7'8	7'8
16. Románia	—	5'8	6'8	8'2
17. Spanyolország	7'3	—	—	7'8
18. Baden	8'3	9'1	7'1	6'4
19. Orosz-Lengyelország	8'2	7'5	—	—
20. Württemberg	—	9'9	7'1	6'4
21. Elszász-Lotharingia	—	8'6	6'6	6'6
22. Anglia és Wales	8'3	8'5	7'7	6'6
Skócia	7'0	7'4	6'9	
Írland	5'3	4'9	4'5	
23. Svájc	6'9	8'0	7'4	6'8
24. Norvégia	6'5	7'3	7'1	6'7
25. Svédország	6'2	7'0	6'6	6'3
26. Görögország	6'4	5'3	5'7	5'6

A nemzetközi részre vonatkozó adatok Bodio: Movimento dello Stato civile. Confronti internazionali per gli anni 1865—83. Róma 1886. és Statistical abstract for the principal and other foreign Countries London 1886. című munkából vannak véve.

II. tábla.

Házasságok száma.

É v	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Szt István korona országai	Ezer lélekre esik Magy. ország	Horvát Szlav.- ország	Szt. István k. orsz.
1851.	137,425	27,055	164,480	10	11	10
1852.	127,685	24,723	157,408	9	10	9
1853.	102,433	23,573	126,006	9	10	9
1854.	95,341	22,200	117,541	10	12	10
1855.	93,006	20,286	113,292	8	11	9
1856.	115,859	30,637	146,496	10	17	11
1857.	106,451	27,445	133,986	8	14	10
1858.	106,664	—	—	7	—	—
1859.	88,039	—	—	6	—	—
1864.	104,490	—	—	8	—	—
1865.	118,864	—	—	9	—	—

É v	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Szt. István korona országai	Ezer lélekre esik Magy. ország	Horvát Szlav.- ország	Szent István k. orsz.
1866.	105,670	—	—	8	—	—
1867.	135,601	—	—	10	—	—
1868.	179,637	—	—	13	—	—
1869.	146,242	—	—	11	—	—
1870.	133,999	—	—	10	—	—
1871.	142,853	—	—	10	—	—
1872.	147,555	—	—	10	—	—
1873.	153,068	—	—	11	—	—
1874.	143,718	—	—	10	—	—
1875.	147,443	21,438	168,881	11	12	11
1876.	135,189	19,112	154,305	10	11	10
1877.	125,231	18,149	143,380	9	10	9
1878.	129,526	17,488	147,014	9	10	9
1879.	140,438	21,750	162,188	10	12	10
1880.	125,021	18,105	144,126	9	10	9
1876—1880 átlag	131,081	19,121	150,202	9	10	9
1881.	137,210	20,523	157,733	10	11	10
1882.	142,161	21,678	163,839	10	11	10
1883.	145,252	22,357	167,609	10	11	10
1884.	144,681	22,723	167,404	10	11	10
1885.	142,652	22,517	165,169	10	11	10
1880—1885 átlag	142,391	21,960	164,351	10	11	10

Jegyzet. Fiume mindenütt Magyarországhoz vétetett.

Ezer lélekre esik házasság 1880—1885. (Magyarország):

Római kath.	Görög kath.	Görög keleti	Ág. ev.	Helv. hitv.	Unitárius	Izraelita
10	10	10	10	11	11	8

IV. tábla.

A házasságok megoszlása felekezet szerint (Magyarország):

	Római kath.	Gör. kath.	Gör. kel.	Ágostai	Helvét	Unitárius	Zsidó
1880	46'72	12'30	14'20	7'88	14'78	0'44	3'68
1885	47'96	11'36	13'17	7'86	15'42	0'46	3'78

VI. tábla.

Ezer kötött házasságra esik vegyes házasság (Magyarország):

	Róm. kath.	Gör. kath.	Görög keleti	Ágostai	Helvét	Unitárius
1876—1880	53	114	44	127	104	237
1881—1885	54	126	50	161	136	299

III. tábla.

Házasságok.

Folyó szám	Országgrész és megye	A házasságok abszolút száma						1000 lélekre esik					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag	1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag
I. Magyarország.													
<i>a) Duna bal partja:</i>													
1	Árva megye. .	804	793	713	770	746	765	10	10	8	9	9	9
2	Bars » . .	1,522	1,539	1,433	1,495	1,465	1,491	11	11	10	10	10	10
3	Esztergom » . .	681	795	724	715	784	740	9	11	11	9	10	10
4	Hont » . .	1,215	1,290	1,101	1,253	1,224	1,216	10	11	9	10	10	10
5	Liptó » . .	800	805	736	749	765	771	11	11	10	10	10	10
6	Nógrád » . .	2,221	2,108	2,130	2,018	2,216	2,139	11	11	11	10	10	11
7	Nyitra » . .	3,681	3,861	3,716	3,902	3,759	3,784	10	10	10	10	10	10
8	Pozsony » . .	2,646	2,941	2,890	3,065	2,872	2,883	8	9	9	10	9	9
9	Turóc » . .	441	488	473	476	455	467	10	11	10	10	9	10
10	Trencsén » . .	2,698	2,879	2,523	2,714	2,812	2,725	11	12	10	11	11	11
11	Zólyom » . .	1,120	1,178	1,047	1,144	1,134	1,124	11	11	10	10	10	10
	Összesen . .	17,829	18,677	17,486	18,301	18,232	18,105	10	10	10	10	10	10
<i>b) Duna jobb partja:</i>													
1	Baranya megye . .	2,727	2,984	2,899	2,958	2,929	2,899	9	10	10	10	9	10
2	Fejér » . .	1,814	2,114	2,018	1,926	2,000	1,976	9	10	9	9	9	9
3	Győr » . .	902	1,024	1,012	1,036	1,013	997	8	9	9	9	9	9
4	Komárom » . .	1,378	1,455	1,495	1,644	1,464	1,487	9	9	10	10	9	9
5	Moson » . .	636	649	688	764	669	681	8	8	8	9	7	8
6	Somogy » . .	3,091	3,087	3,022	3,130	3,080	3,082	10	10	10	10	9	10
7	Sopron » . .	1,947	2,176	2,193	2,180	2,119	2,123	8	9	9	9	8	9
8	Tolna » . .	2,234	2,201	2,315	2,394	2,422	2,313	9	9	10	10	10	10
9	Vas » . .	3,212	3,294	3,233	3,199	3,230	3,233	9	9	9	8	8	9
10	Veszprém » . .	1,826	1,980	1,929	2,042	2,004	1,956	9	9	9	9	9	9
11	Zala » . .	3,186	3,784	3,614	3,815	3,639	3,608	9	10	10	10	9	10
	Összesen . .	22,953	24,748	24,418	25,088	24,569	24,355	9	9	9	9	9	9
<i>c) Duna-Tisza köze:</i>													
1	Bács-Bodrog megye	6,769	7,025	7,144	7,127	7,472	7,107	10	11	11	10	11	11
2	Csongrád »	2,485	2,628	2,579	2,614	2,593	2,580	11	11	11	11	11	11
3	Heves »	2,279	2,374	2,279	2,263	2,142	2,267	11	11	10	10	11	11
4	J.-N.-K.-Szolnok m.	2,928	3,134	3,254	2,930	3,059	3,061	10	11	11	10	10	10
5	Pest megye. . . .	9,460	9,925	10,273	10,779	10,866	10,261	9	10	10	10	10	10
	Összesen . .	23,921	25,086	25,529	25,713	26,132	25,276	10	10	10	10	11	10
<i>d) Tisza jobb partja:</i>													
1	Abauj-Torna megye .	1,850	1,914	1,795	1,828	1,855	1,848	10	11	10	10	10	10
2	Bereg megye . .	1,735	1,713	1,921	1,886	1,667	1,784	11	11	12	12	10	11
3	Borsod » . .	1,934	2,268	2,117	2,022	2,101	2,088	10	11	10	10	10	10
4	Gömör » . .	1,742	1,852	1,760	1,674	1,780	1,762	10	11	10	10	10	10
5	Sáros » . .	1,630	1,742	1,502	1,680	1,614	1,634	10	10	9	10	9	10

Folyó szám	Országgrész és megye	A házasságok abszolút száma						1000 lélekre esik					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag	1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag
6	Szepes megye . .	1,694	1,722	1,697	1,799	1,586	1,700	10	10	10	10	9	10
7	Ung » . .	1,416	1,529	1,481	1,552	1,422	1,480	11	12	11	12	11	11
8	Zemplén » . .	2,896	3,124	2,999	3,192	3,282	3,098	11	11	11	11	11	11
	Összesen . .	14,897	15,864	15,272	15,633	15,307	15,394	10	11	10	10	10	10
	e) Tisza bal partja :												
1	Békés megye . .	2,226	2,600	2,609	2,356	2,505	2,459	10	11	11	10	10	10
2	Bihar » . .	4,339	4,440	4,812	4,794	4,921	4,661	10	10	10	10	10	10
3	Hajdu » . .	1,638	1,782	1,792	1,768	1,813	1,758	9	10	10	10	10	10
4	Marmaros » . .	2,412	2,498	2,450	2,565	2,178	2,421	11	11	10	11	9	10
5	Szabolcs » . .	2,299	2,602	2,820	2,657	2,627	2,601	11	12	13	12	12	12
6	Szatmár » . .	3,073	3,218	3,452	3,340	3,191	3,255	10	11	12	11	10	11
7	Szilágy » . .	1,906	1,907	2,168	1,943	1,925	1,970	11	11	12	11	11	11
8	Ugocea » . .	872	828	842	817	704	812	13	13	13	12	10	12
	Összesen . .	18,765	19,875	20,945	20,240	19,864	19,937	10	11	11	11	10	11
	f) Tisza-Maros szöge :												
1	Arad megye . .	3,231	3,171	3,504	3,627	3,273	3,361	11	10	11	10	11	11
2	Csanád » . .	1,126	1,184	1,166	1,292	1,177	1,189	10	11	10	10	11	10
3	Krassó-Szörény m. .	3,609	3,851	3,987	3,651	3,709	3,761	9	10	10	9	9	10
4	Temes megye . .	4,667	4,415	4,755	4,122	4,435	4,479	12	11	12	11	10	11
5	Torontál » . .	5,569	5,703	6,816	5,658	5,873	5,924	10	10	12	10	10	10
	Összesen . .	18,202	18,324	20,228	18,350	18,467	18,714	10	10	11	10	10	10
	g) Erdély :												
1	Alsó-Fehér megye .	1,701	1,755	1,779	1,620	1,815	1,735	9	10	10	10	9	10
2	Beszt.-Naszód megye	1,016	1,011	1,049	916	1,095	1,017	11	11	10	10	9	10
3	Brassó megye . .	813	744	754	761	787	772	10	9	9	9	9	9
4	Csik » . .	1,166	864	1,026	1,292	1,095	1,089	10	8	9	10	9	9
5	Fogarás » . .	714	592	660	728	704	680	8	7	8	8	8	8
6	Háromszék » . .	1,211	1,106	1,212	1,093	1,266	1,178	10	9	9	10	8	9
7	Hunyad » . .	2,250	1,955	2,331	2,207	2,265	2,204	9	8	9	9	9	9
8	Kolozs » . .	2,105	1,930	2,204	1,965	2,120	2,065	11	10	11	10	9	10
9	Kis-Küküllő megye	871	985	954	893	937	928	9	11	10	10	9	10
10	Maros-Torda » . .	1,656	1,728	1,854	1,674	1,847	1,752	10	11	11	11	10	11
11	Nagy-Küküllő » . .	1,208	1,222	1,167	1,173	1,149	1,184	9	9	9	9	8	9
12	Szeben » . .	1,277	1,247	1,295	1,213	1,255	1,257	9	9	9	9	8	9
13	Szolnok-Doboka »	2,085	1,949	2,137	1,941	2,107	2,044	11	10	9	10	9	10
14	Torda-Aranyos »	1,335	1,370	1,571	1,248	1,364	1,378	10	10	11	10	9	10
15	Udvarhely » . .	1,050	918	1,043	1,191	1,168	1,073	10	9	10	11	11	10
	Összesen . .	20,458	19,370	21,036	19,915	20,974	20,356	10	9	10	10	9	9
	A 25 törvényhatósági város . . .	10,023	10,535	11,043	11,570	11,490	10,932	9	9	10	10	10	10
	Síkföld összesen . .	127,002	131,409	133,961	132,846	130,877	131,219	10	10	10	10	10	10
	Budapest főváros . .	3,161	3,419	3,613	3,952	3,904	3,610	8	9	9	10	10	9

V. tábla.

Vegyes házasságok				Ezer házasságra esik		
	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Szt. István kor. orszá- gai	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Szt. István kor. orszá- gai
1866—70 átlag	7,007	—	—	50	—	—
1871	7,859	—	—	55	—	—
1872	8,170	—	—	55	—	—
1873	8,700	—	—	57	—	—
1874	8,409	—	—	58	—	—
1875	8,412	157	8,569	57	7	51
1876	8,067	140	8,207	60	7	53
1877	8,865	142	9,007	71	8	63
1878	9,593	206	9,799	74	12	67
1879	10,801	265	11,066	77	12	68
1880	9,506	230	9,736	76	12	68
1876—80 átlag	9,366	197	9,563	71	10	63
1881	10,749	271	11,020	78	13	70
1882	11,404	269	11,673	80	12	71
1883	11,860	254	12,114	82	11	72
1884	12,099	316	12,415	84	14	74
1885	12,100	337	12,437	85	15	75
1881—85 átlag	11,643	289	11,932	82	13	72

VII. tábla.

A vegyes házasságok megoszlása hitfelekezetek szerint:

10,000 házasságra számítva a Szt.-István korona országaiban							
férfi	nő	1876—80	1881—85	férfi	nő	1876—80	1881—85
Helv. h.	Róm. k.	1,573	1,574	Unitár.	Helv. h.	84	79
Róm. k.	Helv. h.	1,320	1,427	Helv. h.	Unitár.	79	79
Ág. ev.	Róm. k.	1,018	993	Ág. ev.	Gör. kat.	67	59
Róm. k.	Ág. ev.	848	965	Gör. kath.	Ág. ev.	46	49
Róm. k.	Gör. kath.	844	819	Gör. kel.	Helv. h.	60	62
Gör. kath.	Róm. k.	793	849	Helv. h.	Gör. kel.	38	39
Gör. kel.	Gör. kath.	688	635	Róm. k.	Unitár.	52	41
Gör. kath.	Gör. kel.	621	586	Unitár.	Róm. k.	30	38
Helv. h.	Ág. ev.	324	317	Ág. ev.	Gör. kel.	38	40
Ág. ev.	Helv. h.	323	325	Gör. kel.	Ág. ev.	29	30
Gör. kel.	Róm. k.	288	312	Ág. ev.	Unitár.	12	7
Róm. k.	Gör. kel.	215	214	Unitár.	Ág. ev.	6	5
Helv. h.	Gör. kath.	201	209	Gör. k.	Unitár.	7	12
Gör. kath.	Helv. h.	195	220	Unitár.	Gör. k.	5	4
				Unitár.	Gör. kel.	6	6
				Gör. kel.	Unitár.	6	4

IX. tábla.

Ezer házasságra esik elválás (Magyarország):

	Róm. kath.	Görög kath.	Görög keleti	Ágostai ev.	Helvét	Unitárius	Izraelita
1876—80	1	2	5	18	24	85	19
1881—85	1	2	7	17	21	77	17

VIII. tábla.

A házasságok felbomlása és az elválások (Szt. István korona országai):

	Kötött házasságok	Feloszlott házasságok	Halál által feloszlott házasságok	Elválás által feloszlott házasságok száma	Ezer házasságra esik elválás	feloszlott házasság
1876	154,305	128,619	127,709=99'29%	910=0'71%	6	834
1877	143,380	132,960	132,046=99'32%	914=0'68%	6	927
1878	147,014	129,089	128,110=99'24	979=0'76	7	878
1879	162,188	128,233	127,227=99'21	1,006=0'79	6	791
1880	144,126	134,389	133,122=99'05	1,267=0'95	8	932
1876—80 átlag	150,202	130,658	129,643=99'22	1,015=0'78	6	870
1881	157,733	128,089	127,009=99'16	1,080=0'84	7	812
1882	163,839	119,146	118,165=99'17	981=0'83	6	727
1883	167,609	120,075	119,119=99'21	956=0'79	6	716
1884	167,404	118,322	117,269=99'10	1,063=0'90	6	707
1885	165,169	122,671	121,698=99'21	973=0'79	6	743
1881—85 átlag	164,351	121,663	120,652=99'17	1,011=0'83	6	741

X. tábla.

Házasságok aránya kor szerint Szent-István korona-országaiiban (10,000 házasságra számítva):

Év	Völégény kora	Menyasszony kora					
		20 éven alul	20—24	24—30	30—40	40	50—en felüli
1876—80	24 éven alól	1,876	1,155	274	60	15	7
1881—85		2,011	1,111	246	46	11	3
1876—80	24—30 éves	1,603	1,673	792	173	26	4
1881—85		1,662	1,728	791	161	23	2
1876—80	30—40 éves	214	370	348	308	50	4
1881—85		196	357	344	271	50	4
1876—80	40—50 éves	33	79	118	220	169	16
1881—85		27	71	113	200	163	17
1876—80	50—60 éves	3	11	23	71	132	72
1881—85		4	10	20	61	122	66
1876—80	60 éven felüli	1	2	3	10	30	54
1881—85		1	2	4	11	32	56

XI. tábla.

Ezer völégény közül volt 24 éven aluli 1881—85 átlagában

Római katolikusoknál . . .	291
Görög katolikusoknál . . .	297
Görög keletiekénél . . .	413
Ágostaiaknál	344
Helvéteknél	269
Unitáriusoknál	212
Izraelitáknál	165

XII. tábla.

Ezer menyasszony közül volt 20 éven aluli 1881—85-ben

Római katolikus	357
Görög katolikus	351
Görög keleti	376
Ágostai	395
Helvét	378
Unitárius	253
Izraelita	246

XIII. tábla.

Európa államaiban :

100 vőlegény közül volt 25, illetőleg 24 éven aluli.

Württemberg (1871—82) . . .	14 ⁴	Magyarország (1876—85) . . .	31 ⁶
Baden (1866—81)	16 ⁰	Irland (1870—83)	32 ⁶
Bajorország (1870—83) . . .	18 ⁹	Szászország (1870—83)	34 ⁷
Dánia (1865—82)	20 ⁹	Finnország (1878—82)	34 ⁹
Ausztria (1870—83)	20 ⁸	Thüringia (1877—82)	35 ¹
Belgium (1872—82)	22 ⁶	Spanyolország (1865—70) . . .	38 ⁴
Svédország (1871—82)	23 ³	Skótország (1870—81)	42 ³
Olaszország (1865—82)	26 ⁰	Horvát-Szlavonor. (1875—85) .	50 ¹
Svájc (1865—82)	26 ⁵	Anglia és Wales (1872—82) . .	51 ³
Németalföld (1871—82)	26 ⁶	Görögország *) (1865—82) . . .	52 ⁹
Franciaország (1871—82) . . .	27 ¹	Románia (1872—82)	56 ²
Norvégia (1876—82)	28 ⁵	Európai-Oroszország (1867—78)	68 ⁵

*) 20 éven aluli vőlegény.

XIV. tábla.

A házasodottak családi állapot szerint (Szt-István korona-országai) :

É v	A házasságok összes száma	legény haja- donnal	özvegy öz- vegygel	özvegy ember hajadonnal	özv. asszony legénnyel	elvált férfi hajadonnal	elvált asszony legénnyel	elv. férfi özv. asszonnyal	elv. asszony özv. emberrel
	100 ⁰⁰	71 ¹¹	12 ⁷⁴	10 ⁷⁰	5 ⁴⁵	—	—	—	—
1876	154,305	109,730	19,659	16,512	8,404	—	—	—	—
		72 ⁵⁵	11 ⁴⁵	10 ⁴³	4 ⁸⁰	0 ³¹	0 ²⁴	0 ¹¹	0 ¹¹
1877	143,380	104,023	16,410	14,955	6,892	443	343	157	157
		73 ⁰³	11 ²⁹	10 ³¹	4 ⁶⁰	0 ²⁸	0 ²³	0 ¹³	0 ¹³
1878	147,014	107,361	16,604	15,155	6,767	415	337	188	187
		74 ⁷³	10 ²⁴	9 ⁶²	4 ⁶⁴	0 ²⁸	0 ²³	0 ¹³	0 ¹³
1879	162,188	121,201	16,605	15,597	7,534	464	371	212	204
		73 ⁵⁵	10 ⁷¹	10 ¹³	4 ⁶⁸	0 ³⁴	0 ²⁹	0 ¹⁵	0 ¹⁵
1880	144,126	106,010	15,439	14,594	6,746	493	412	212	220
	100 ⁰⁰	73 ⁰¹	11 ²⁸	10 ²³	4 ⁸⁴	0 ²⁴	0 ²⁰	0 ¹⁰	0 ¹⁰
1876—80 átl.	150,202	109,665	16,943	15,363	7,268	363	293	154	153
		75 ¹⁵	9 ⁸⁸	9 ⁵⁶	4 ⁵⁶	0 ³²	0 ²⁵	0 ¹⁴	0 ¹⁴
1881	157,733	118,542	15,579	15,082	7,186	510	393	215	226
		76 ³¹	9 ³³	9 ¹²	4 ³⁴	0 ³²	0 ²⁵	0 ¹⁴	0 ¹⁹
1882	163,839	125,035	15,301	14,941	7,122	527	406	240	267
		76 ³¹	9 ⁴⁰	9 ³¹	4 ²⁰	0 ²⁷	0 ²⁴	0 ¹³	0 ¹⁴
1883	167,609	127,902	15,748	15,609	7,035	453	403	224	235
		77 ⁶⁴	8 ⁶⁹	8 ⁷³	4 ¹³	0 ²⁹	0 ²⁷	0 ¹²	0 ¹³
1884	167,404	129,975	14,540	14,613	6,920	496	439	197	224
		77 ²⁴	8 ⁸⁷	8 ⁹⁹	4 ⁰⁷	0 ³¹	0 ²⁶	0 ¹²	0 ¹⁴
1885	165,169	127,587	14,655	14,843	6,709	511	424	209	231
	100 ⁰⁰	76 ⁵⁵	9 ²³	9 ¹⁴	4 ²⁶	0 ³⁰	0 ²⁵	0 ¹³	0 ¹⁴
1881—85 átl.	164,351	125,808	15,165	15,018	6,994	499	413	217	237

XV. tábla.

A protogam házasságok Európa államaiban:

100 házasság közül volt protogam

Horvát-Szlavonor. (1876—85)	69'3	Németalföld (1865—82)	82'1
Magyarország (1876—85)	75'1	Elszász-Lothar. (1872—81)	82'2
Ausztria (1865—83)	75'8	Dánia (1865—82)	82'3
Oroszország (1867—78)	77'2	Olaszország (1865—83)	83'2
Württemberg (1871—82)	78'2	Belgium (1865—83)	83'4
Finnország (1869—82)	78'2	Franciaország (1866—82)	84'3
Svájc (1876—83)	79'0	Thüringia (1877—82)	84'6
Bajorország (1865—83)	79'8	Románia (1870—82)	84'8
Poroszország (1867—83)	80'0	Svédország (1865—82)	85'2
Szászország (1876—83)	80'9	Norvégia (1865—83)	85'3
Spanyolország (1865—70)	81'1	Skótország (1865—81)	85'3
Anglia (1865—82)	81'9	Irland (1865—83)	85'7
Baden (1866—83)	82'0	Görögország (1865—82)	86'1

XVI. tábla.

Hitfelekezetek szerint 1880—1885 átalagában:

	legény haja- donnal	özvegy özvegy- gyel	özvegy ember haja- donnal	özvegy asszony legény- nyel	elvált haja- donnal	elvált asszony legény- nyel	elvált férj özv. asszony- nyal	elvált özv. em- berrel
Róm. katolikus.	77'02	8'87	9'44	4'63	0'02	0'01	0'00	0'01
Görög katolikus	73'54	11'41	9'62	5'16	0'10	0'09	0'03	0'05
Görög keleti....	76'40	10'36	9'07	3'56	0'22	0'19	0'09	0'11
Ágostai evang. .	76'58	8'55	8'64	4'04	0'78	0'72	0'37	0'32
Helvét.....	73'86	0'65	8'53	4'68	1'17	1'01	0'55	0'55
Unitárius.....	61'79	11'02	7'57	7'92	3'44	4'30	2'24	1'72
Izraelita.....	80'63	4'90	9'22	1'92	1'43	0'72	0'43	0'75

XVII. tábla.

Rokonházasságok:

	Magyarországban		Horvát-Szlavonország		Együtt	
	Sógor	Rokon	Sógor	Rokon	Sógor	Rokon
	h á z a s s á g					
1876—80	488	218	4	3	492	221
1881—85	485	242	10	9	495	251

E z e r h á z a s s á g r a e s i k

	Magyarország		Horvát-Szlavonország		Együtt	
	Sógor	Rokon	Sógor	Rokon	Sógor	Rokon
	h á z a s s á g					
1876—80	3'7	1'7	0'2	0'2	3'3	1'5
1881—85	3'4	1'7	0'5	0'4	3'0	1'5

XIX. tábla.

A házasságok kötésének ideje (Szent-István korona-országai):

É v	A házassá- gok összes száma	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június
1876	154,305	24,550	39,360	3,496	5,649	15,960	8,057
1877	143,380	25,772	20,764	2,500	10,109	13,396	5,179
1878	147,014	21,206	33,028	7,885	3,997	12,780	9,562
1879	162,188	24,853	38,405	3,531	7,538	16,356	10,036
1880	144,126	21,633	25,110	4,721	8,493	12,910	7,453
1876—80 átl.	150,202	15'72 23,603	20'86 31,333	2'91 4,427	4'77 7,157	9'51 14,280	5'37 8,057
1881	152,733	21,189	37,166	3,946	4,066	15,537	9,960
1882	163,839	30,302	27,840	2,887	7,163	16,047	6,411
1883	167,609	31,538	22,581	5,127	10,817	14,895	8,986
1884	167,404	24,838	37,379	3,265	6,443	14,978	9,808
1885	165,169	27,617	27,631	3,355	9,738	17,066	7,655
1881—85 átl.	164,351	16'48 27,097	18'57 30,519	2'26 3,716	4'65 7,645	9'56 15,705	5'21 8,564

É v	Július	Auguszt.	Szeptem.	Október	Novemb.	Deczemb.
1876	5,572	4,433	5,433	10,838	28,048	2,909
1877	4,869	4,274	5,496	11,378	35,807	3,836
1878	4,475	3,988	4,993	8,352	33,329	3,419
1879	5,892	5,460	6,797	10,112	29,841	3,367
1880	4,053	4,960	5,870	10,620	34,879	3,424
1876—80 átl.	3'31 4,972	3'08 4,623	3'81 5,718	6'84 10,260	21'56 32,381	2'26 3,391
1881	5,075	5,134	5,948	10,939	35,501	3,272
1882	4,949	5,187	6,345	13,235	39,704	3,769
1883	5,987	5,348	7,297	12,702	38,486	3,845
1884	5,233	5,203	7,229	10,959	38,220	3,849
1885	4,689	5,625	7,072	12,142	38,866	3,213
1881—85 átl.	3'16 5,187	3'22 5,300	4'12 6,778	7'30 11,995	23'22 38,155	2'25 3,690

XX. tábla.

Hitfelekezetek szerint 1876—1880. átlagában :

	Janár	Február	Márczius	Április	Május	Június	Július	Auguszt.	Szeptem.	Október	Novemb.	Deczemb.
Római kath.	16'84	21'68	1'22	4'47	11'07	6'17	3'41	3'29	3'84	6'40	21'33	0'28
Görög kath.	8'10	34'28	3'59	1'47	9'15	6'48	2'72	2'60	3'83	6'07	21'58	0'13
Görög keleti	20'61	18'07	0'22	3'94	9'82	2'18	3'49	2'09	4'93	12'82	21'73	0'10
Ágostai ev.	15'43	17'74	3'90	7'70	9'07	5'70	2'93	2'53	3'29	5'78	21'86	4'07
Helvét . . .	18'30	17'01	10'37	8'11	7'47	4'58	2'71	2'20	2'79	3'29	11'00	11'56
Unitárius . .	13'89	15'37	11'67	11'85	9'63	5'74	4'26	3'14	5'19	4'81	7'04	7'41
Izraelita . .	7'17	6'89	7'69	8'17	9'56	10'07	6'25	11'19	5'43	9'36	9'93	8'29

1881—1885 átlagában :

Római kath.	17'91	18'45	0'36	4'81	11'85	5'97	3'31	3'60	4'20	7'33	22'31	0'30
Görög kath.	8'76	33'48	2'80	1'43	10'05	5'91	2'52	2'46	3'97	6'32	22'14	0'16
Görög keleti	21'75	15'63	0'25	3'61	9'02	2'67	3'39	2'03	5'39	13'68	22'47	0'09
Ágostai ev.	16'69	15'88	2'63	7'13	9'38	5'75	2'97	2'93	3'70	6'23	22'63	4'08
Helvét . . .	18'87	15'60	9'65	7'61	7'68	4'52	2'60	2'38	3'26	4'30	12'22	11'37
Unitárius . .	14'87	14'02	11'11	12'31	10'42	7'01	4'62	3'26	4'27	4'79	5'29	8'03
Izraelita . .	7'39	7'53	8'76	6'07	10'45	10'41	5'42	11'02	6'66	7'68	10'18	8'43

XXI. tábla.

1000 lélekre esik születés (halvaszülettek nélkül) Európa államaiban :

	1865	1871	1876	1881		1865	1871	1876	1881
	1870	1875	1880	1885		1870	1875	1880	1885
1. Európai Oroszország . . .	—	49	50	—	14. Németalföld . . .	37	36	36	36
2. Horvát-Szlavonország . . .	43	43	45	45	15. Finnország . . .	32	37	37	35
3. Magyarország . . .	41	43	43	45	16. Anglia . . .	35	35	35	—
4. Szerbia . . .	45	43	39	45	17. Skótország . . .	35	35	35	—
5. Orosz-Lengyelország . . .	43	42	40	—	18. Elzász-Lotharingia . . .	—	36	34	32
6. Szászország . . .	41	42	43	42	19. Románia . . .	—	28	30	37
7. Württemberg . . .	43	44	42	38	20. Dánia . . .	31	31	32	33
8. Ausztria . . .	40	39	39	38	21. Spanyolország . . .	37	—	—	30
9. Bajorország . . .	38	40	40	37	22. Belgium . . .	32	32	32	31
10. Poroszország . . .	38	39	39	37	23. Svájc . . .	—	30	31	31
11. Olaszország . . .	37	37	36	38	24. Norvégia . . .	30	30	31	31
12. Baden . . .	38	39	38	34	25. Svédország . . .	30	31	30	29
13. Thüringia . . .	36	37	37	36	26. Irland . . .	32	27	26	—
					27. Görögország . . .	30	30	28	26
					28. Franciaország . . .	31	26	25	25

XXII. tábla.

Születések.

a) Abszolút száma.			Ezer lélekre esik			
	Magyar-ország	Horvát-Szlavon-ország	A Szt. Istv. kor. orszá-gai	Magyar-ország	Horvát-Szlavon-ország	A Szt. Istv. kor. orszá-gai
1851	513,684	83,066	596,750	45	45	45
1852	532,082	89,131	621,213	47	49	47
1853	512,271	88,029	600,300	45	48	46
1854	471,349	70,523	541,872	41	39	41

	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	A Szt. Istv. kor. orszá- gai	Ezer lélekre esik		
				Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	A Szt. Istv. kor. orszá- gai
1855	487,412	74,977	562,389	43	41	43
1856	490,807	88,363	579,170	43	48	44
1857	537,695	95,154	623,849	39	49	44
1858	514,749	—	—	36	—	—
1859	537,085	—	—	39	—	—
1864	518,146	—	—	38	—	—
1865	536,220	—	—	40	—	—
1866	546,110	—	—	41	—	—
1867	506,234	73,218	579,452	37	40	37
1868	557,841	79,872	637,713	40	43	41
1869	566,123	78,422	644,545	42	43	42
1870	570,692	84,122	654,914	42	47	43
1871	591,148	76,636	667,784	43	42	43
1872	563,362	69,659	633,021	42	39	41
1873	566,792	82,373	649,165	42	46	43
1874	572,444	77,803	650,247	43	44	43
1875	608,440	83,814	692,254	45	47	45
1876	624,841	88,315	713,156	46	49	46
1877	596,855	81,566	678,421	44	45	44
1878	593,788	80,973	674,761	43	44	43
1879	636,656	87,772	724,428	45	47	46
1880	598,684	84,092	682,776	44	44	44
1876—80 átlag	610,165	84,543	694,708	44	46	44
1881	605,114	82,700	687,814	44	43	44
1882	623,230	84,781	708,011	45	44	45
1883	641,268	89,666	730,934	45	46	45
1884	661,243	92,409	753,652	46	46	46
1885	656,292	93,908	750,200	45	46	45
1881—85 átlag	637,429	88,693	726,122	45	45	45

XXIV. tábla.

Ezer lélekre esik születés 1880—85 átlagban (Magyar-ország):

Római katolikus	49	Helvét hitvallásu	42
Görög katolikus	46	Unitárius	39
Görög keleti	44	Zsidó	38
Ágostai hitvallásu	42		

XXV. tábla.

Ezer leányszületésre esik fűszületés:

Szt.-István kor. országai:

1876—80 átlagában	1054
1881—85 »	1058

M a g y a r o r s z á g:

Róm. k.	Gör. k.	Gör. kel.	Ág.	Helv.	Unit.	Izrael.
1044	1059	1070	1065	1072	1012	1,111

XXIII. tábla.

Születések.

Folyó szám	Országgrész és megye	A születések abszolút száma						1000 lélekre esik					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag	1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag
<i>a) Duna balpartja.</i>													
1	Árva megye . .	3,135	3,487	3,011	3,270	3,194	3,219	38	42	36	38	37	38
2	Bars » . .	6,210	6,767	6,595	6,937	6,682	6,637	44	46	45	47	44	45
3	Esztergom » . .	3,417	3,522	3,612	3,678	3,635	3,573	47	48	49	49	48	48
4	Hont » . .	4,425	4,594	4,781	4,740	4,737	4,655	38	39	40	37	39	39
5	Liptó » . .	3,108	3,344	3,192	3,226	3,342	3,242	42	44	42	42	43	43
6	Nógrád » . .	8,563	8,763	8,989	9,467	9,047	8,966	44	45	46	47	45	45
7	Nyitra » . .	17,850	18,710	18,548	18,910	18,769	18,558	48	50	49	49	48	49
8	Pozsony » . .	12,894	13,745	13,719	14,101	13,460	13,584	41	43	43	44	42	43
9	Trencsén » . .	10,873	12,251	11,658	11,687	12,022	11,698	44	50	47	46	47	47
10	Turóc » . .	1,844	2,092	1,967	2,051	2,071	2,005	40	45	42	43	43	43
11	Zólyom » . .	4,682	4,916	4,587	4,880	4,781	4,769	46	47	43	46	44	45
Összesen . . .		77,001	82,191	80,659	82,947	81,740	80,907	44	46	45	45	44	45
<i>b) Duna jobb partja.</i>													
1	Baranya megye . .	11,695	11,811	11,945	12,286	11,732	11,894	40	39	40	40	38	39
2	Fejér » . . .	9,453	10,038	10,141	10,353	10,113	10,020	45	47	47	47	45	46
3	Győr » . . .	4,406	4,782	4,878	5,078	4,858	4,800	40	43	44	45	43	43
4	Komárom » . . .	6,603	7,160	7,309	7,657	7,213	7,188	44	47	47	48	45	46
5	Moson » . . .	3,352	3,504	3,522	3,971	3,736	3,617	41	43	42	45	42	42
6	Somogy » . . .	12,924	13,855	13,572	14,213	13,623	13,638	42	44	43	44	42	43
7	Sopron » . . .	9,776	10,558	10,562	10,799	10,611	10,461	40	42	42	42	41	41
8	Tolna » . . .	10,115	10,296	10,231	10,647	10,263	10,310	43	43	42	43	41	42
9	Vas » . . .	14,517	15,289	15,137	15,721	15,686	15,270	40	41	40	41	41	41
10	Veszprém » . . .	8,870	9,383	9,392	9,636	9,431	9,342	43	44	43	45	43	43
11	Zala » . . .	14,833	16,123	16,521	16,985	17,052	16,303	41	44	44	45	44	44
Összesen . . .		106,544	112,799	113,210	117,346	114,318	112,843	41	43	43	44	42	43
<i>c) Duna-Tisza köze.</i>													
1	Bács-Bodrog megye .	33,597	32,657	34,213	35,100	34,300	33,973	51	49	51	51	49	50
2	Csongrád » . .	10,561	10,844	11,406	11,780	11,660	11,250	46	46	48	49	47	47
3	Heves » . .	10,529	10,611	10,786	11,503	11,462	10,978	50	50	50	52	51	51
4	J.-N.-K.-Szolnok m. .	13,627	13,351	14,584	14,698	14,521	14,156	48	47	50	50	49	49
5	P.-P.-S.-K.-Kún m. .	44,981	46,256	48,110	49,692	50,909	47,990	45	46	47	49	49	47
Összesen . . .		113,295	113,719	119,099	122,773	122,852	118,347	48	47	49	50	49	48
<i>d) Tisza jobb partja.</i>													
1	Abauj-Torna megye .	7,684	8,031	7,600	7,874	7,910	7,820	43	45	41	42	42	42
2	Bereg » . .	6,911	7,546	7,245	7,909	7,998	7,522	45	48	46	49	49	47
3	Borsod » . .	8,563	9,062	9,123	9,535	9,194	9,095	44	46	45	47	45	45
4	Gömör » . .	6,433	6,915	6,659	7,231	7,106	6,869	38	40	37	42	40	39
5	Sáros » . .	7,253	7,703	6,992	7,556	7,365	7,374	43	44	40	43	41	42

Folyó szám	Országgrész és megye	A születések abszolút száma					1000 lélekre esik						
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag	1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag
6	Szepes megye	7,434	7,952	7,252	7,789	7,570	7,599	43	45	41	44	42	43
7	Ung »	5,516	6,046	5,890	5,960	5,926	5,868	44	47	46	45	44	45
8	Zemplén »	11,470	12,302	12,150	13,049	13,366	12,467	42	44	43	45	46	43
	Összesen . . .	61,264	65,557	62,911	66,903	66,435	64,614	42	45	42	45	44	43
	e) Tisza bal partja.												
1	Békés megye . . .	11,624	11,908	12,401	12,629	11,939	12,101	50	51	52	52	48	50
2	Bihar »	20,532	21,547	22,052	24,155	23,520	22,361	46	48	48	51	49	48
3	Hajdu »	7,753	7,615	7,998	8,365	8,337	8,013	45	43	44	46	46	45
4	Mármaros » . . .	10,290	11,222	11,176	11,733	11,829	11,250	45	49	48	49	49	48
5	Szabolcs » . . .	9,011	10,080	10,817	11,614	11,953	10,695	43	48	51	53	54	50
6	Szatmár » . . .	11,860	11,960	13,068	13,918	13,562	12,873	40	41	44	46	44	43
7	Szilágy » . . .	6,958	7,125	7,912	8,371	8,140	7,701	41	42	45	47	45	44
8	Ugocsa » . . .	3,044	3,057	2,996	3,422	3,356	3,176	47	46	45	50	49	47
	Összesen . . .	81,072	84,514	88,420	94,207	92,636	88,170	44	46	47	50	48	47
	f) Tisza-Maros szöge.												
1	Arad megye . . .	14,745	14,609	16,193	16,891	16,674	15,823	49	48	52	54	52	51
2	Csanád » . . .	6,056	6,413	6,852	6,673	6,615	6,522	55	57	60	57	55	57
3	Kr.-Szörény » . .	14,239	13,918	14,675	14,836	14,779	14,489	37	36	38	38	37	37
4	Temes »	18,312	17,678	19,695	19,724	19,332	18,948	46	44	49	48	47	47
5	Torontál » . . .	28,087	26,265	29,473	29,755	29,080	28,532	52	48	53	53	50	51
	Összesen . . .	81,439	78,883	86,888	87,879	86,480	84,314	47	45	49	49	47	47
	g) Erdély.												
1	Alsó-Fehér megye .	7,373	7,471	8,125	7,919	8,375	7,853	41	41	45	43	45	43
2	Besztercze » . .	3,513	3,635	3,728	3,730	3,848	3,691	37	38	38	38	39	38
3	Brassó »	3,499	3,455	3,479	3,422	3,464	3,464	42	40	40	39	39	39
4	Csik »	5,012	4,880	5,099	5,175	4,951	5,023	45	43	46	46	43	44
5	Fogaras » . . .	3,242	3,453	3,393	3,182	3,498	3,354	38	41	39	36	39	39
6	Háromszék » . .	5,124	5,174	5,321	5,089	5,198	5,181	41	41	42	39	40	41
7	Hunyad » . . .	9,093	8,853	9,593	9,531	9,713	9,357	37	36	38	36	38	37
8	Kolozs »	8,230	8,600	8,980	9,288	9,428	8,905	42	43	46	45	45	44
9	Kis-Küküllő » . .	3,889	4,008	4,384	4,083	4,332	4,139	42	43	46	43	45	44
10	Maros-Torda » . .	6,665	6,749	7,329	7,261	7,573	7,115	42	42	45	44	45	43
11	Nagy-Küküllő » . .	4,929	4,782	4,922	4,750	5,037	4,884	37	36	36	42	36	36
12	Szeben »	5,581	5,324	5,717	5,424	5,565	5,522	39	37	39	37	37	38
13	Szolnok-Doboka m.	7,673	8,064	8,358	8,650	8,721	8,293	40	41	42	43	42	41
14	Torda-Aranyos » .	5,564	5,862	6,198	6,263	6,361	6,050	41	42	44	44	44	43
15	Udvarhely » . . .	4,260	4,253	4,422	4,264	4,586	4,357	40	40	42	39	41	40
	Összesen . . .	83,647	84,563	89,048	88,031	90,650	87,188	40	40	42	41	41	41
	A 25 törvényhatósági város												
	Sikföld összesen . .	44,225	45,129	46,172	47,715	48,222	46,293	40	40	41	42	42	41
	Budapest főváros . .	560,037	577,097	594,063	612,371	606,889	590,191	44	45	46	47	45	45
	Budapest főváros . .	14,251	15,068	15,321	15,688	16,570	15,380	36	35	42	42	44	42

XXVI. tábla.

Többes születések.

Az esetek száma (Szt. István korona országai):

					1000 születésre esik többes születés
	Ikrek	Hármasok	Többesek	Együtt	
1876	9,855	132	—	9,987	14.0
1877	9,500	93	1	9,594	14.1
1878	9,356	127	3	9,486	14.1
1879	10,395	117	1	10,513	14.5
1880	8,047	112	1	8,160	11.9
1876—80 átlag	9,631	116	1	9,748	13.8
1881	9,471	130	1	9,602	13.5
1882	9,664	129	2	9,795	13.8
1883	9,755	115	—	9,870	13.6
1884	9,824	133	3	9,960	13.2
1885	9,349	111	3	9,463	12.6
1881—85 átlag	9,612	124	2	9,738	13.4

Ezer születésre esik

Ezer születésre esik

	Magyar- ország	Horv.- Szlav.- ország	Szt.- István kor. országai		Magyar- ország	Horv.- Szlav.- ország	Szt.- István kor. országai
1866	432	—	—	1877	420	431	421
1867	449	—	—	1878	463	374	452
1868	402	—	—	1879	408	352	401
1869	381	—	—	1880	459	374	448
1870	389	—	—	1876—80 átlag	427	390	422
1871	441	—	—	1881	410	349	403
1872	485	—	—	1882	442	361	432
1873	617	—	—	1883	365	369	365
1874	469	—	—	1884	354	356	354
1875	386	405	383	1885	382	322	374
1876	388	420	392	1881—85 átlag	389	351	381

XXVII. tábla.

A nemek aránya szerint (Szt. István korona országai):

Iker születés

	1 fiu 1 leány	2 fiu	1 leány	Összesen
1876—80	3,755	2,987	2,889	= 9,631
1881—85	3,673	3,047	2,892	= 9,612

Hármas születés

	2 fiu 1 leány	2 leány 1 fiu	3 fiu	3 leány	Összesen
1876—80	34	34	25	23	116
1881—85	34	36	24	30	124

XXVIII. tábla.

Ezer születésre esik többes születés 1880—85. (Magyarország):

Róm kath.	13	Helvét	14
Görög kath.	15	Unitár.	13
Görög kel.	13	Zsidó	11
Ágostai	13		

XXIX. tábla.

Törvénytelen születések.

	Magyar- ország	Horv.- Szlavon- ország	Szt. István kor. országai	Ezer születésre esik tör- vénytelen		
				Magyar- ország	Horv.- Szlavon- ország	Szt. István kor. országai
1866	47,115	—	—	86'3	—	—
1867	37,793	—	—	78'6	—	—
1868	41,511	—	—	74'4	—	—
1869	39,475	—	—	69'7	—	—
1870	38,961	—	—	68'3	—	—
1871	39,097	—	—	69'1	—	—
1872	36,524	—	—	64'8	—	—
1873	36,642	—	—	64'6	—	—
1874	37,284	3,323	40,607	65'1	42'7	62'5
1875	41,134	4,046	45,180	67'4	48'3	65'3
1876	46,080	4,401	50,481	73'8	49'8	70'8
1877	44,801	4,431	49,232	75'1	54'3	72'6
1878	44,174	4,478	48,652	74'4	55'3	72'2
1879	49,764	4,977	54,741	78'2	56'7	75'6
1880	48,205	4,904	53,109	80'5	58'3	77'8
1876—80 átlag	46,604	4,637	51,241	76'4	54'9	73'8
1881	48,654	4,845	53,499	80'5	58'6	77'8
1882	51,301	5,004	56,305	82'3	59'0	79'5
1883	52,632	5,163	57,795	82'2	57'6	79'1
1884	55,775	5,407	60,787	83'8	58'5	81'0
1885	55,636	5,394	61,030	84'8	57'4	81'4
1881—85 átlag	52,721	5,162	57,883	82'7	58'2	79'7

XXX. tábla.

Ezer törvényes születésre esik törvénytelen (Magyarország):

	Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. kel.	Ágost.	Helv.	Unit.	Izrael.
1880—85 átlag	99	75	92	65	93	128	32

XXXI. tábla.

Halva szülöttek.

A Szt. István kor. országaiban 1000 születésre esik

1876	8,300	11'6	1881	10,923	15'9
1877	8,605	12'7	1882	11,329	16'0
1878	9,369	13'9	1883	12,250	16'8
1879	10,844	14'9	1884	12,689	16'9
1880	10,424	15'3	1885	13,070	17'4
1876—80 átlag	9,508	13'7	1881—85 átlag	12,056	16'6

XXXII. tábla.

Volt halvaszülött (Szt. István) 1000
törvényes törvénytelen
szülött közül

1876—80 } átlag	13'2	28'2
1880—85 }	15'7	30'9

XXXIII. tábla.

Ezer szülött közül volt halva született 1880—85. átlagában (Magyarország):

Róm. kath.	16	Helvét hitv.	28
Görög kath.	7	Unitárius	9
Görög keleti	9	Izraelita	18
Ágostai evang.	32		

XXXIV. tábla.

A születések megoszlása hónapok szerint (Szt. István kor. országai):

É v	A születések összes száma	Január	Febr.	Márcz.	Április	Május	Junius
1876.	713,156	66,029	65,627	65,586	57,282	55,200	52,309
1877.	678,421	68,667	60,814	64,599	53,521	51,179	46,576
1878.	674,761	61,769	55,127	58,812	53,614	50,557	47,255
1879.	724,428	62,279	60,054	66,647	59,184	57,274	50,555
1880.	682,776	67,853	64,457	64,820	57,481	55,573	49,597
1876—80 átl.	100'00 694,708	9'40 65,319	8'81 61,216	9'18 64,093	8'19 56,216	7'77 53,956	7'09 49,258
1881.	687,814	58,142	53,458	58,190	55,096	54,499	52,411
1882.	708,011	63,473	59,862	64,655	57,972	56,096	52,144
1883.	730,934	64,928	56,537	61,444	59,787	60,167	57,850
1884.	753,752	64,761	64,923	68,752	62,032	63,581	58,831
1885.	750,200	66,281	60,977	67,386	60,986	61,906	59,041
1881—85 átl.	100'00 726,122	8'75 63,517	8'15 59,151	8'83 64,085	8'15 59,175	8'16 59,250	7'71 56,055

É v	Julius	Auguszt.	Szept.	Október	Novemb.	Decz.
1876.	57,983	62,156	60,311	59,191	56,472	55,010
1877.	51,401	57,236	59,630	59,532	52,185	53,081
1878.	52,194	61,812	63,640	61,127	56,279	52,575
1879.	55,670	61,949	64,997	66,478	61,631	57,710
1880.	53,877	58,763	56,355	55,715	49,613	48,672
1876—80 átl.	7'81 54,225	8'69 60,383	8'78 60,987	8'69 60,408	7'95 55,236	7'69 53,411
1881.	56,904	62,473	63,533	62,371	57,211	53,520
1882.	56,344	59,415	62,496	63,872	56,444	55,238
1883.	61,311	65,115	64,537	64,395	57,988	56,875
1884.	62,130	64,387	64,769	64,021	60,559	54,906
1885.	59,538	64,831	64,274	65,514	60,402	59,064
1881—85 átl.	8'16 59,245	8'71 63,244	8'81 63,922	8'81 64,035	8'06 58,522	7'70 55,921

XXXV. tábla.

Hitfelekezetek szerint 1880—1885. átlagában (Magyarország):

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Junius	Julius	Aug.	Szept.	Október	Novemb.	Decz.
Római kath. . .	9'09	8'26	8'66	7'82	7'97	7'39	8'03	8'70	8'91	8'79	8'30	8'08
Görög kath. . .	8'21	8'62	9'58	9'22	8'91	8'63	8'49	8'51	7'42	8'51	7'33	6'57
Görög keleti . .	8'91	8'57	9'28	8'45	8'32	8'23	8'64	8'92	8'41	8'72	7'04	6'51
Ágostai evang. .	9'44	8'14	8'35	7'64	7'82	7'81	8'05	8'88	9'23	8'84	8'32	7'98
Helvét hitv. . .	9'20	8'40	9'02	8'02	8'04	7'35	7'78	8'60	8'94	8'66	8'07	7'96
Unitárius . . .	10'61	8'33	9'02	7'60	8'38	8'29	8'29	8'11	9'33	7'83	7'52	6'69
Izraelita . . .	9'04	8'34	9'06	8'39	8'53	8'11	8'12	8'32	7'74	7'98	7'76	8'61

XXXVI. tábla.

1000 lélekre esik halálozás Európa államaiban:

	1865	1871	1876	1881		1865	1871	1876	1881
	1870	1875	1880	1885		1870	1875	1880	1885
1. Horvát-Szlavonország . . .	37	48	36	31	13. Baden . . .	29	28	27	25
2. Magyarország . . .	33	46	37	34	14. Elzász-Lotharingia . . .	—	27	26	25
3. Európai-Oroszország . . .	37	36	35	—	15. Thüringia . . .	25	25	24	24
4. Szerbia . . .	29	33	36	—	16. Németalföld . . .	26	25	23	22
5. Ausztria . . .	31	33	31	31	17. Franciaország . . .	24	25	23	22
6. Württemberg . . .	34	32	30	27	18. Belgium . . .	24	23	22	21
7. Bajorország . . .	31	31	30	28	19. Svájc . . .	—	24	23	21
8. Szászország . . .	29	30	29	28	20. Anglia . . .	24	22	21	20
9. Olaszország . . .	30	30	29	28	21. Skótország . . .	22	23	21	
10. Finnország . . .	36	22	23	—	22. Irland . . .	17	18	19	—
11. Orosz-Lengyelország . . .	27	29	25	—	23. Görögország . . .	23	21	20	
12. Poroszország . . .	28	28	25	25	24. Dánia . . .	20	20	19	—
					25. Svédország . . .	20	18	18	17
					26. Norvégia . . .	17	17	16	17

XXXVII. tábla.

Halálozások.

Ezer lélekre esik:

	Magyarország	Horvát-Szlavonország	Szt. István korona országai	Magyarország	Horvát-Szlavonország	Szt. István korona országai
1851	370,939	69,186	440,125	33	31	33
1852	367,469	69,785	437,254	32	31	32
1853	435,421	89,813	525,234	38	41	40
1854	463,228	91,965	555,193	41	50	42
1855	556,828	91,072	647,900	49	50	49
1856	390,481	69,700	450,181	34	38	36
1857	382,951	63,951	446,902	34	35	34
1858	420,686	—	—	31	—	—
1859	396,273	—	—	30	—	—
1864	434,066	—	—	32	—	—
1865	380,472	—	—	28	—	—
1866	504,043	—	—	38	—	—

XXXVIII. tábla.

Ezer lélekre esik :						
	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Szt. István korona országai	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Szt. István korona országai
1867	436,434	67,247	503,681	32	37	33
1868	443,799	69,722	513,521	32	38	33
1869	424,106	63,894	588,000	31	35	32
1870	446,106	74,780	520,886	33	41	34
1871	535,350	90,349	625,699	39	49	41
1872	580,445	78,465	668,910	42	49	43
1873	874,055	94,937	968,992	65	53	64
1874	571,728	87,066	658,794	43	49	43
1875	501,001	74,295	575,296	37	41	37
1876	479,390	73,589	552,979	35	40	36
1877	500,041	70,105	570,146	36	38	37
1878	521,672	63,906	585,578	38	35	37
1879	502,493	63,873	566,366	36	34	36
1880	529,977	63,218	593,195	39	34	38
1876—80 átlag	506,715	66,938	573,653	37	36	37
1881	493,452	59,276	552,728	36	31	35
1882	511,568	60,286	571,854	37	31	36
1883	461,921	65,070	526,991	33	33	33
1884	450,505	64,749	515,254	31	32	31
1885	475,154	60,586	535,740	33	30	32
1881—85 átlag	478,520	61,993	540,513	34	31	33

XXXIX. tábla.

A halottak nem szerint (a Szt.-István korona ország-
gaiban.)

É v	A meghaltak főösszege		
	fi	nő	össze- sen
1876 . . .	289,106	263,873	552,979
1877 . . .	297,004	273,142	570,146
1878 . . .	302,621	282,957	585,578
1879 . . .	293,547	272,819	566,366
1880 . . .	308,835	284,360	593,195
1876—80 átlag . .	298,223	275,430	573,653

É v	A meghaltak főösszege		
	fi	nő	össze- sen
1881 . . .	286,604	266,124	552,728
1882 . . .	296,012	275,842	571,854
1883 . . .	272,753	254,238	526,991
1884 . . .	265,840	249,414	515,254
1885 . . .	274,970	260,770	535,740
1881—85 átlag . .	279,236	261,278	540,514

XXXVIII. tábla.

Halálozások.

Folyó szám	Ország-rész és megye	A halálozások abszolút száma						1000 lélekre esik					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag	1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag
<i>a) Duna balpartja.</i>													
1	Árva megye . .	2,578	2,326	2,328	2,321	2,647	2,440	32	28	28	28	31	29
2	Bars » . .	5,519	4,805	5,077	4,866	4,796	5,012	39	33	35	33	32	34
3	Esztergom » . .	3,054	2,896	2,593	2,283	2,823	2,730	42	40	35	31	37	37
4	Hont » . .	3,676	3,735	3,578	3,524	3,512	3,605	32	32	30	30	29	30
5	Liptó » . .	2,801	2,764	2,548	2,577	2,860	2,710	38	37	33	44	37	36
6	Nógrád » . .	7,031	7,031	6,452	5,917	7,318	6,750	37	36	33	30	36	34
7	Nyitra » . .	14,464	14,663	14,728	13,276	14,039	14,234	39	39	39	35	36	38
8	Pozsony » . .	11,638	11,298	11,212	10,477	10,409	11,007	37	36	35	33	32	34
9	Trencsén » . .	10,591	10,112	9,839	9,169	9,852	9,912	43	41	39	37	39	40
10	Turóc » . .	1,873	1,509	1,506	1,528	1,614	1,606	41	32	32	33	34	34
11	Zólyom » . .	4,035	3,387	3,433	3,580	4,294	3,746	39	32	32	34	40	35
Összesen . .		67,260	64,526	63,294	59,518	64,164	63,752	38	36	35	33	34	35
<i>b) Duna jobbpartja.</i>													
1	Baranya megye . . .	9,330	9,001	9,392	9,327	9,373	9,285	32	30	31	31	31	31
2	Fejér » . . .	7,971	7,549	6,994	6,625	7,538	7,335	38	35	32	31	34	34
3	Győr » . . .	3,669	3,936	4,396	3,582	3,620	3,841	33	35	39	32	32	34
4	Komárom » . . .	5,875	5,947	5,554	4,948	5,476	5,560	39	39	36	32	35	36
5	Moson » . . .	3,063	2,847	2,620	2,706	3,029	2,853	38	35	31	33	34	34
6	Somogy » . . .	10,692	10,056	9,923	9,583	9,710	9,993	35	32	29	30	30	31
7	Sopron » . . .	8,635	7,922	7,202	7,542	7,699	7,800	35	32	31	30	30	31
8	Tolna » . . .	7,562	7,700	7,537	7,515	7,201	7,503	32	32	26	31	29	31
9	Vas » . . .	10,711	10,313	9,574	10,421	9,848	10,173	29	28	32	28	56	27
10	Veszprém » . . .	7,299	8,118	6,864	7,194	7,591	7,413	31	39	32	34	35	35
11	Zala » . . .	11,271	12,343	10,526	10,599	11,342	11,216	34	34	28	28	30	30
Összesen . .		86,078	95,732	80,582	80,642	82,427	82,972	34	33	31	30	30	31
<i>c) Duna-Tisza köze.</i>													
1	Bács-Bodrog megye .	19,059	24,105	23,985	21,542	20,079	21,754	29	37	36	32	29	32
2	Csongrád » . .	7,336	8,275	7,385	7,916	7,782	7,739	32	35	31	33	32	32
3	Heves » . .	8,317	8,010	7,494	7,994	9,237	8,210	39	38	35	37	42	38
4	J.-N.-K.-Szolnok m. .	10,499	10,056	10,085	10,203	10,664	10,301	37	35	35	35	36	36
5	P.-P.-S.-K.-Kún m. .	35,895	35,904	35,866	36,055	35,913	35,927	36	36	35	35	35	35
Összesen . .		81,106	86,350	84,815	83,710	83,675	83,931	34	36	35	34	33	34
<i>d) Tisza jobbpartja.</i>													
1	Abauj-Torna megye .	7,135	5,778	5,680	5,898	5,881	6,075	40	32	31	32	32	33
2	Bereg » . .	6,122	5,360	4,903	5,180	6,181	5,549	40	34	31	33	38	35
3	Borsod » . .	8,151	6,482	6,233	6,791	8,662	7,264	42	33	31	34	43	36
4	Gömör » . .	6,436	5,000	5,397	5,308	5,726	5,573	38	29	31	31	33	32
5	Sáros » . .	5,997	4,728	4,912	5,605	5,231	5,295	35	27	28	32	30	30

Folyó szám	Országgrész és megye	A születések abszolút száma						1000 lélekre esik					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag	1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlag
6	Szepes megye	6,221	5,845	5,886	6,825	7,138	6,383	36	33	33	38	40	36
7	Ung »	4,619	4,531	4,104	3,766	4,347	4,273	36	35	31	29	33	33
8	Zemplén »	11,774	9,869	8,955	8,773	9,174	9,709	43	36	32	31	32	34
	Összesen	56,455	47,593	46,070	48,146	52,340	50,121	39	33	31	33	33	34
<i>e) Tisza bal partja.</i>													
1	Békés megye	8,784	9,643	7,309	7,937	7,903	8,315	38	41	30	33	32	35
2	Bihar »	17,102	18,653	14,680	14,387	18,955	16,756	38	41	32	31	40	36
3	Hajdu »	6,191	5,752	5,963	5,851	6,444	6,040	36	33	33	33	36	34
4	Marmaros »	9,815	8,559	7,621	7,454	7,561	8,202	43	37	33	32	32	34
5	Szabolcs »	12,346	9,511	7,962	8,049	8,590	9,292	59	45	37	38	39	43
6	Szatmár »	12,071	10,642	9,016	8,785	10,185	10,140	41	36	30	29	34	34
7	Szilágy »	6,189	7,033	5,115	5,219	5,655	5,842	36	41	29	30	32	33
8	Ugocsa »	2,875	2,593	2,355	1,970	2,659	2,490	44	39	35	30	29	37
	Összesen	75,373	72,386	60,021	59,652	67,952	67,077	41	39	32	32	35	36
<i>f) Tisza-Maros szöge.</i>													
1	Arad megye	12,711	15,840	11,740	11,493	12,689	12,895	42	52	38	37	40	41
2	Csanád »	3,769	5,668	3,867	3,925	4,308	4,307	34	51	34	34	37	37
3	Kr.-Szörény »	11,897	12,721	12,097	10,463	10,937	11,623	31	33	31	27	28	30
4	Temes »	15,287	17,458	15,698	14,366	14,045	15,371	38	44	39	36	34	38
5	Torontál »	17,411	22,257	19,885	19,185	18,945	19,536	32	41	35	35	33	35
	Összesen	61,075	73,944	63,287	59,432	60,924	63,732	35	42	35	33	35	36
<i>g) Erdély.</i>													
1	Alsó-Fehér megye	5,307	7,370	5,742	6,218	6,378	6,203	30	41	31	34	35	34
2	Besztercze-N. »	2,941	3,178	2,728	2,513	2,590	2,790	31	33	28	26	26	29
3	Brassó »	2,672	2,454	2,408	2,207	2,442	2,437	32	29	28	25	28	28
4	Csik »	3,512	4,895	5,505	3,960	3,850	4,344	32	44	49	35	34	38
5	Fogaras »	3,221	2,813	2,260	2,174	2,273	2,548	38	33	26	25	26	29
6	Háromszék »	4,557	4,566	3,818	3,504	3,750	4,039	36	36	30	27	29	31
7	Hunyad »	7,788	10,563	7,132	6,505	7,388	7,875	31	43	28	26	29	31
8	Kolozs »	6,236	8,759	5,597	5,424	5,901	6,383	32	44	28	27	29	32
9	Kis-Küküllő »	2,558	4,596	2,932	2,707	2,830	3,125	28	49	24	29	30	33
10	Maros-Torda »	4,870	6,227	4,921	4,646	4,697	5,072	31	39	30	28	28	32
11	Nagy-Küküllő »	3,882	4,293	3,288	3,280	3,351	3,619	29	32	31	24	24	27
12	Szeben »	4,094	4,831	3,869	3,759	3,804	4,071	29	34	27	26	26	29
13	Szolnok-Doboka m. . . .	6,292	6,441	5,576	5,180	5,449	5,788	32	33	28	26	27	29
14	Torda-Aranyos »	4,049	5,431	4,142	3,940	4,826	4,478	30	39	29	28	34	32
15	Udvarhely »	3,401	3,792	3,080	3,104	3,227	3,321	32	35	29	29	30	30
	Összesen	65,380	80,209	62,998	59,121	62,756	66,093	31	38	30	27	30	31
<i>A 25 törvényhatóságú város</i>													
	Sikföld összesen	454,704	470,187	422,735	411,971	435,980	439,115	36	37	33	31	33	34
	Budapest főváros	13,055	12,776	12,209	12,650	12,578	12,654	35	33	33	34	33	34

XL. tábla.

A halottak családi állapot szerint. (Szt.-István korona országáiban.)

É v	Meghalt az 5-ik éven felül						Összesen
	nem házas		házas		özvegy		
	finemű	nő-nemű	férfi	nő	férfi	nő	
1876.....	33 ⁷³ 47,354	29 ⁶¹ 39,421	50 ⁸⁰ 71,303	42 ²² 56,206	15 ⁴⁷ 21,720	28 ¹⁷ 37,507	273,511
1877.....	32 ²⁷ 46,877	28 ⁰⁵ 39,001	51 ²⁶ 74,449	41 ⁴¹ 57,597	16 ⁴⁷ 23,923	30 ⁵⁴ 42,466	284,313
1878.....	33 ⁶² 48,011	29 ⁷² 40,943	50 ²⁷ 71,786	40 ⁸⁹ 56,325	16 ¹¹ 22,995	29 ³⁹ 40,480	280,540
1879.....	32 ⁸⁷ 45,986	28 ⁴⁷ 38,618	51 ⁰⁰ 71,491	41 ⁰⁹ 55,739	16 ⁰⁴ 22,437	30 ⁴⁴ 41,293	275,564
1880.....	32 ⁰³ 46,995	28 ⁰⁰ 39,303	51 ⁴⁹ 75,553	41 ⁰¹ 57,570	16 ⁴⁸ 24,106	30 ⁹⁹ 43,496	287,023
1876—80 átlag ..	32 ⁹⁰ 47,044	28 ⁷⁶ 39,457	50 ⁹⁹ 72,918	41 ³² 56,687	16 ¹¹ 23,036	29 ⁹² 41,049	280,191
1881.....	32 ⁰⁵ 45,495	28 ⁰⁰ 37,756	51 ⁵² 71,483	41 ⁰¹ 55,526	16 ⁴³ 22,705	30 ⁹⁹ 42,524	275,489
1882.....	35 ⁸¹ 48,019	30 ⁹⁴ 40,773	49 ²⁸ 66,084	39 ⁵² 52,081	14 ⁹¹ 19,996	29 ⁵⁴ 38,931	265,884
1883.....	33 ⁵⁵ 48,656	28 ²¹ 36,707	50 ⁷⁷ 66,069	40 ⁷⁷ 53,050	15 ⁶⁸ 20,403	31 ⁰² 40,367	260,252
1884.....	30 ⁷⁴ 37,996	26 ⁵⁷ 33,197	52 ⁷⁸ 65,246	41 ⁶³ 52,023	16 ⁴⁸ 20,375	31 ⁸⁰ 39,728	248,565
1885.....	29 ⁹⁹ 38,045	25 ⁷² 32,933	53 ⁴³ 67,779	42 ¹¹ 53,919	16 ⁵⁸ 21,028	32 ¹⁷ 41,189	254,893
1881—85 átlag ..	32 ⁵⁸ 42,642	27 ⁸⁷ 36,273	51 ⁴⁵ 67,332	40 ⁹⁷ 53,320	15 ⁹⁷ 20,902	31 ¹⁶ 40,548	261,017

XLI. tábla.

Gyermeahalalozás.

	Magyar- ország- ban	Horv.- Szlavon- orsz.	Szt.- István kor. országai	Ezer halálózásra esik	Magyar- ország- ban	Horvát- Szlavon- orsz.	Szt.- István kor. országai
1866	235,599	—	—	467	—	—	—
1867	227,238	—	—	521	—	—	—
1868	224,032	—	—	505	—	—	—
1869	215,817	—	—	509	—	—	—
1870	222,221	—	—	498	—	—	—
1871	260,421	—	—	486	—	—	—
1872	273,213	—	—	472	—	—	—

	Magyar- ország- ban	Horv.- Szlavon- orsz.	Szt.- István kor. országai	Magyar- ország- ban	Horv.- Szlavon- orsz.	Szt.- István kor. országai
1873	349,820	—	—	402	—	—
1874	268,519	—	—	470	—	—
1875	234,838	33,926	268,759	469	457	467
1876	242,389	37,079	279,468	506	504	505
1877	250,703	35,130	285,833	502	501	501
1878	274,762	30,276	305,038	523	474	521
1879	259,896	30,906	290,802	517	484	512
1880	274,682	31,490	306,172	518	498	516
1876—80 átlag	260,486	32,976	293,462	514	493	512
1881	248,401	28,838	277,239	503	486	501
1882	275,373	30,597	305,970	538	505	535
1883	233,610	33,129	266,739	506	509	506
1884	233,809	32,880	266,689	519	508	518
1885	250,645	30,202	280,847	528	499	525
1881—85 átlag	248,368	31,129	279,497	519	502	517

XLII. tábla.

Ezer finemű halott közül volt 5 éven aluli fiúgyermek	Ezer nőnemű halott közül volt 5 éven aluli leánygyermek		
1876—80	523	1876—80	514
1881—85	533	1881—85	519

XLIII. tábla.

Ezer törvénytelen születésre esik 5 éven alul elhalt törvénytelen:

	Szt. István korona országai	Magyar- ország		Szt. István korona országai	Magyar- ország
1876—80	423	437	1881—85	405	413

XLIV. tábla.

Ezer lélekre esik haláleset 1880—1885. átlagában (Magyarország):

Római kath.	Gör. kath.	Gör. kel.	Ágostai	Helvét	Unit.	Zsidó
37	38	36	33	34	28	19

XLV tábla.

Ezer halálozásra esik gyermekhalálozás (1880—85):

R.-kath.	Gör.-kath.	Gör.-kel.	Ág. ev.	Helv. hitv.	Unitár.	Izraelita
549	480	499	493	474	465	484

XLVI. tábla.

Ezer születésre esik 5 éves korig elhalt:

1880—85.		1880—85.	
Római kath.	418	Helvét	396
Görög kath.	399	Unitárius	330
Görög keleti	399	Zsidó	248
Ágostai ev.	387		

Az évenkénti népszaporodás a népmozgalmi adatok alapján:

Folyó sz.	Országgrész és megye	A népszaporodás tett százalékokban					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlagban
<i>a) Duna balpartja.</i>							
1	Árva megye . .	0'68	1'41	0'82	1'13	0'64	0'94
2	Bars » . .	0'48	1'37	1'05	1'41	1'27	1'12
3	Esztergom » . .	0'50	0'88	1'39	1'88	1'07	1'15
4	Hont » . .	0'65	0'74	1'02	1'02	1'02	0'89
5	Liptó » . .	0'41	0'77	0'85	0'85	0'63	0'70
6	Nógrád » . .	0'80	0'90	1'30	1'80	0'86	1'13
7	Nyitra » . .	0'91	1'08	1'01	1'48	1'23	1'08
8	Pozsony » . .	0'40	0'77	0'79	1'13	0'95	0'80
9	Trencsén » . .	0'12	0'87	0'74	1'01	0'86	0'72
10	Turóc » . .	—0'06	1'27	0'99	1'11	0'96	0'86
11	Zólyom » . .	0'63	1'48	1'10	1'23	0'45	0'98
Összesen . .		0'55	1'00	0'97	1'05	0'96	0'91
<i>b) Duna jobb partja.</i>							
1	Baranya megye . .	0'81	0'95	0'85	0'98	0'78	0'87
2	Fejér » . .	0'71	1'18	1'48	1'72	1'17	1'25
3	Győr » . .	0'67	0'77	0'43	1'34	1'10	0'86
4	Komárom » . .	0'48	0'80	1'14	1'74	1'10	1'06
5	Moson » . .	0'36	0'80	1'10	1'52	0'79	0'91
6	Somogy » . .	0'73	1'23	1'16	1'46	1'22	1'16
7	Sopron » . .	0'46	1'07	1'35	1'29	1'14	1'07
8	Tolna » . .	1'09	1'09	1'12	1'29	1'25	1'17
9	Vas » . .	1'06	1'37	1'51	1'41	1'54	1'38
10	Veszprém » . .	0'75	0'60	1'20	1'14	0'85	0'91
11	Zala » . .	0'98	1'04	1'63	1'71	1'50	1'38
Összesen . .		0'80	1'05	1'25	1'59	1'19	1'18
<i>c) Duna-Tisza köze.</i>							
1	Bács-Bodrog megye .	2'28	1'31	1'55	2'02	2'08	1'85
2	Csongrád » . .	1'41	1'11	1'72	1'62	1'60	1'50
3	Heves » . .	1'06	1'24	1'54	1'62	1'00	1'43
4	J.-N.-K.-Szolnok m..	1'12	1'17	1'58	1'55	1'31	1'35
5	P.-P.-S.-K.-Kún m..	0'92	1'04	1'21	1'34	1'45	1'19
Összesen . .		1'38	1'15	1'43	1'66	1'53	1'44
<i>d) Tisza jobb partja.</i>							
1	Abauj-Torna megye .	0'30	1'25	1'05	1'07	1'10	0'76
2	Bereg » . .	0'51	1'42	1'50	1'72	1'13	1'26
3	Borsod » . .	0'21	1'31	1'45	1'36	0'26	0'70
4	Gömör » . .	0'00	1'13	0'74	1'12	0'79	0'76
5	Sáros » . .	0'75	1'76	1'72	1'12	1'21	1'21
6	Szepes » . .	0'70	1'21	0'78	0'54	0'24	0'69
7	Ung » . .	0'71	1'19	1'31	1'68	1'19	1'23
8	Zemplén » . .	—0'11	0'88	1'15	1'52	1'46	1'16
Összesen . .		0'33	1'24	1'15	1'16	0'94	0'97

Folyó sz.	Országrés és megye	A népszaporodás tett százalékokban					
		1881	1882	1883	1884	1885	5 évi átlagban
	<i>e) Tisza bal partja.</i>						
1	Békés megye . .	1'24	0'97	2'17	1'96	1'65	1'60
2	Bihar » . .	0'77	0'64	1'63	2'12	0'97	1'28
3	Hajdu » . .	0'90	1'07	1'15	1'41	1'04	1'11
4	Mármaros » . .	0'21	1'06	1'54	1'83	1'79	1'32
5	Szabolcs » . .	—1'58	0'27	1'35	1'67	1'55	0'66
6	Szatmár » . .	—0'07	0'45	1'38	1'72	1'11	0'92
7	Szilágy » . .	0'45	0'05	1'63	1'80	1'38	0'05
8	Ugocsa » . .	0'26	0'71	0'97	2'18	1'02	1'03
	Összesen . .	0'31	0'66	1'54	1'85	1'30	1'14
	<i>f) Tisza-Maros szöge.</i>						
1	Arad megye	0'67	—0'40	1'46	1'75	1'27	0'66
2	Csanád »	2'10	0'67	2'66	2'39	1'96	1'96
3	Krassó-Szörény »	0'61	0'31	0'67	1'13	0'98	0'69
4	Temes »	0'76	0'07	1'00	1'33	1'29	0'93
5	Torontál »	2'01	0'74	1'76	1'90	1'79	1'65
	Összesen . .	1'18	0'29	1'35	1'61	1'42	1'17
	<i>g) Erdély.</i>						
1	Alsó-Fehér megye	1'16	0'06	1'32	0'93	1'08	0'91
2	Besztercze-Naszód»	0'61	0'48	1'04	1'25	1'28	0'93
3	Brassó »	0'99	1'18	1'25	1'40	1'16	1'20
4	Csik »	1'35	—0'01	—0'36	1'08	0'97	0'61
5	Fogaras »	0'00	0'76	1'33	1'17	1'40	0'94
6	Háromszék »	0'45	0'48	1'19	1'24	1'12	0'90
7	Hunyad »	0'53	—0'69	0'99	1'21	0'92	0'59
8	Kis-Küküllő »	1'44	—0'63	1'55	1'46	1'57	1'08
9	Kolozs »	1'02	—0'08	1'71	1'92	1'72	1'26
10	Maros-Torda »	1'13	0'32	1'49	1'60	1'73	1'26
11	Nagy-Küküllő »	0'79	0'36	1'22	1'08	1'23	0'94
12	Szeben »	1'05	0'34	1'29	1'14	1'20	1'01
13	Szolnok-Doboka »	0'71	0'83	1'41	1'74	1'56	1'27
14	Torda-Aranyos »	1'11	0'31	1'48	1'65	1'07	1'13
15	Udvarhely »	0'81	0'43	1'25	1'07	1'24	0'96
	Összesen . .	0'88	0'41	1'24	1'36	1'29	1'00
	a) Duna bal partja .	0'55	1'00	0'97	1'05	0'96	0'91
	b) Duna jobb partja .	0'80	1'05	1'25	1'59	1'19	1'18
	c) Duna-Tisza köze .	1'38	1'15	1'43	1'66	1'58	1'44
	d) Tisza jobb partja .	0'33	1'24	1'15	1'16	0'04	0'97
	e) Tisza bal partja .	0'31	0'66	1'54	1'85	1'34	1'14
	f) Tisza-Maros szöge	1'18	0'29	1'35	1'61	1'42	1'17
	g) Erdély	0'88	0'21	1'24	1'36	1'29	1'00
	Magyarország . . .	0'81	0'80	1'28	1'49	1'26	1'13
	Fiume város és terü.	0'61	0'83	0'84	1'27	1'22	0'96
	Horv.-Szlavonország	1'24	1'28	1'26	1'41	1'67	1'68
	A Szt-Istv. kor. orsz.	0'86	0'86	1'28	1'48	1'31	1'16

XLVIII. tábla.

A törvényhatósági városok 5 évi átlagos népszaporodása a népmozgalmi adatok alapján:

	1880-ban a népszámlá- lás szerint	1885. év végén népmozgalom szerint	átlagos szaporodási ‰
1. Arad	35,556	36,238	0'38
2. Baja	19,241	19,984	0'77
3. Budapest	360,551	375,893	0'85
4. Debreczen	51,122	52,648	0'60
5. Győr	20,981	20,993	0'01
6. H.-M.-Vásárhely	50,966	56,010	1'98
7. Kassa	26,097	26,364	0'20
8. Kecskemét	44,887	47,805	1'30
9. Kolozsvár	29,923	30,329	0'27
10. Komárom	13,108	13,170	0'09
11. Maros-Vásárhely	12,883	12,979	0'75
12. Nagyváradi	31,324	31,397	0'05
13. Pancsova	17,127	17,586	0'54
14. Pécs	28,702	28,945	0'17
15. Pozsony	48,006	46,708	—0'12
16. Selmecz és Bélabánya	15,265	15,377	0'15
17. Sopron	23,222	23,884	0'57
18. Szabadka	61,367	65,898	1'48
19. Szatmár-Németi	19,708	19,998	0'29
20. Szeged	73,675	78,273	1'25
21. Székes-Fehérvár	25,612	26,547	0'73
22. Temesvár	33,694	33,317	—0'22
23. Ujvidék	21,325	22,257	0'87
24. Versecz	22,329	23,320	—0'01
25. Zombor	24,693	25,790	0'88

Pozsonynál ezen csökkenés onnan magyarázható, hogy az amúgy magas halálozási számot, az ottani országos kórház halálesetei szőktetik fel túlmagasra.

A 25 törvényh. város népessége összesen.

1880-ban	1.111,364	tehát több
1881-ben	1.119,024	7,660 = 0'69‰
1882-ben	1.123,727	4,703 = 0'42‰
1883-ban	1.131,719	7,992 = 0'71‰
1884-ben	1.141,836	10,120 = 0'89‰
1885-ben	1.151,710	9,871 = 3'86‰

Összes szaporodás 40,346 vagyis évenként 0'73‰

XLIX. tábla.

Ezer lélekre esik születési többlet 1880—1885. átlagában.

Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. kel.	Ág. ev.	Helv. hitv.	Unitárius	Izraelita
12	8	8	9	8	11	19

